

Незаконні рубки в Україні

Збір даних

Незаконні рубки в Україні

Збір даних

РЕЦ СІРИЙ ПАПІР

підготували:

Анатолій Павелко та Дмитро Скрильніков

Координація роботи та редагування:

Сесіль Монї, РЕЦ

Переклад з англійської:

Марії Павелко

Сентендре, Угорщина

БЕРЕЗЕНЬ 2010

Про РЕЦ

Регіональний екологічний центр Центральної та Східної Європи (РЕЦ) — це міжнародна організація, завданням якої є допомога у розв'язанні проблем довкілля. Центр виконує це завдання шляхом налагодження співпраці між органами влади, неурядовими організаціями, підприємцями та іншими зацікавленими особами, шляхом підтримання вільного обміну інформацією та участі громадськості у прийнятті екологічних рішень.

РЕЦ було засновано в 1990 році Сполученими Штатами, Європейською Комісією та Угорщиною. Сьогодні РЕЦ працює на основі статуту, підписаного з більш як 30 учасниками. Головний офіс РЕЦ знаходиться в м. Шентендре (Угорщина), також працюють відділення в 17 країнах, а саме в: Албанії, Болгарії, Боснії і Герцеговині, Естонії, Латвії, Литві, Колишній югославській республіці Македонії, Польщі, Румунії, Сербії, Словаччині, Словенії, Туреччині, Угорщині, Хорватії, Чеській Республіці і Чорногорії.

РЕЦ активно бере участь в ключових глобальних, регіональних і місцевих процесах та робить свій вклад у пошук рішень проблем довкілля та сталого розвитку в межах своєї мережі в країні та поза нею, передаючи традиційні знання і досвід іншим країнам та регіонам.

На даний час РЕЦ фінансують Європейська Комісія і уряди Албанії, Австрії, Бельгії, Болгарії, Боснії і Герцеговини, Естонії, Іспанії, Італії, Латвії, Колишньої югославської республіки Македонія, Мальти, Нідерландів, Німеччини, Норвегії, Об'єднаного Королівства, Польщі, Сербії, Словаччини, Словенії, Сполучених Штатів Америки, Угорщини, Фінляндії, Хорватії, Чеської Республіки, Чорногорії, Швейцарії, Швеції і Японії, а також інші міжурядові і приватні інституції.

Всі права на зміст даної публікації

©2010 належать Регіональному екологічному центру Центральної та Східної Європи

Жодна частина цієї публікації в будь-якій формі не може бути продана чи відтворена для продажу без попереднього письмового дозволу суб'єкта права інтелектуальної власності

Опубліковано

Регіональним екологічним центром Центральної та Східної Європи
вул. Аді Ендре 9-11, 2000 Шентендре, Угорщина

тел.: (36-26) 311-199, факс: (36-26) 311-294, ел. Пошта: info@rec.org, вебсайт: <http://www.rec.org>

Передумови	5
Частина 1: Вступ	7
Частина 2: Політичні та законодавчі рамки	9
Загальна політика у сфері лісового господарства	9
Огляд законодавства	11
Частина 3: Інституційні рамки	13
Державне управління в сфері лісового господарства	13
Моніторинг, контроль та виконання	15
Механізми міжвідомчої координації	16
Частина 4: Недоліки існуючої системи та комендації	17
Додаток: Законодавство	19
Примітки	21

Держкомлісгосп	Державний комітет лісового господарства України
ШАРС	Швейцарська агенція з розвитку та співробітництва
ШАСМР	Шведська агенція співробітництва з міжнародного розвитку
ВВФ	Міжнародний фонд дикої природи
КЕЗ	Карпатський екологічний звіт
МКЗЛЄ	Міністерська конференція із захисту лісів у Європі
ЛНР	Лісова наглядова рада
ШАРС	Швейцарська агенція з розвитку та співробітництва
ЛІБ	Людина і біосфера
ЮНЕК	Економічна комісія ООН для Європи
МСОП	Міжнародний союз охорони природи

Передумови

Лісове господарство в Східній Європі є важливою складовою економіки та принципово важливим з екологічної точки зору. Незаконні рубки можуть передбачати вчинення міжнародних організованих злочинів, порушення при здійсненні інституційного контролю та неефективну роботу інституцій, та можуть спричинити посилення напруги по обидва боки кордону і в міжнародній спільноті. Результати незаконних рубок можуть бути різноманітними, від втрати середовищ існування та біорізноманіття до ерозії та деградації земель, від опустелювання та зміни клімату до соціальних заворушень і впливу на економіку, а також послаблення системи управління.

Проект “Нелегальні рубки в Україні: управління, впровадження та виконання” впроваджується в рамках Ініціативи з питань довкілля і

безпеки, і має на меті дослідити ситуацію для визначення конкретних дій, які повинні вжити основні відповідальні особи та організації для заповнення прогалин у законодавстві та впровадження і виконання заходів задля різкого скорочення чи ліквідації незаконних рубок в Україні.

Проект фінансується Агенцією з міжнародного розвитку Канади під егідою Ініціативи з питань довкілля і безпеки.

Ця доповідь подає огляд стану лісового сектору, щодо сфери і розповсюдження незаконних рубок у країні.

Збір даних повинен розглядатись разом з Аудитом, який було розроблено в рамках цього ж проекту. Аудит описує політику, а також правову та інституційну систему України та надає оцінку здатності країни вирішувати проблему незаконних рубок.

Частина 1: Резюме

Лісове господарство в Україні є важливою складовою економіки та принципово важливе з екологічної точки зору. Для України характерний досить низька лісистість (15,7% території) з істотними відмінностями між регіонами. Основна частина лісів зосереджена у західній (Карпати) та північній частинах країни, де вони відіграють важливу екологічну та економічну роль, створюючи ваговим внесок у соціальний добробут населення. Ліси центральної, східної та південної частин України відіграють переважно екологічну роль, але вони також дуже важливі для деяких галузей господарства, особливо для сільського господарства, оскільки вони регулюють водний режим, захищають ґрунти від ерозії та запобігають опустелюванню. У зв'язку з цим важливо визначити процеси, які негативно впливають на лісове господарство, таким чином впливаючи і на екологічний, соціальний та економічний добробут країни. Одним із цих процесів є незаконні рубки.

Для розуміння сучасного стану лісового господарства України важливо враховувати таке:

- Майже всі ліси знаходяться у власності держави.
- Існують комунальні та приватні ліси, але їх розмір і частка у структурі лісів є дуже низькою.
- Державний комітет лісового господарства є центральним органом виконавчої влади у сфері лісового господарства і він здійснює управління основною часткою лісів України. Існують інші органи влади, які здійснюють управління підпорядкованими їм лісами.
- Лісистість території України становить 15,7% і має тенденцію до зростання.
- Середній вік українських лісів становить 55 років і має тенденцію до зростання. Старовікові та праліси збереглися переважно на заповідних землях та віддалених територіях у горах, доступ лісогосподарських підприємств до яких ускладнений.
- Значна частка українських лісів штучностворені і потребують інтенсивного догляду.
- Близько 50% лісів мають режим обмеженого екологічного користування.
- Частина лісів перебуває поза державним контролем, особливо ті, що ростуть на покинутих сільськогосподарських та здані у довгострокове тимчасове корисистування приватникам.
- Відсутність достовірних та узагальнених даних про ліси та об'єми незаконних рубок.

З початку двотисячних років уряд вживав заходів для підвищення ефективності лісового господарства, підвищення лісистості країни та боротьбу з правопорушеннями у сфері, що стосуються лісового господарства. Було досягнуто ряду позитивних результатів, особливо у сфері запобігання експорту незаконної деревини та боротьби із невеликими за об'ємами незаконними рубками, які здійснюються населенням. Але проблеми все ще існують і вони пов'язані із високим рівнем корупції, соціальними та економічними причинами, недосконалим законодавством та недостатньою компетенцією правоохоронних органів.

Основні види незаконних рубок в Україні:

- Рубки без відповідних дозволів.
- Неправдиве декларування об'ємів та вартості заготовленої деревини.
- Рубки за межами лісосіки.
- Отримання дозволів на рубки з використанням корупційних схем.
- Безпідставні санітарні рубки.
- Незаконне захоплення лісових земель для будівництва або видобутку корисних копалин з подальшим вирубуванням дерев.

В Україні створено досить розвинуту законодавчу основу для регулювання лісового господарства, яка включає Лісовий кодекс та інші нормативно-правові акти. Лісове господарство регулюється також спеціальним законодавством,

наприклад екологічним, адміністративним та кримінальним.

Однією із важливих проблем в Україні є координація між різними правоохоронними органами, які займаються лісовими правопорушеннями і яка потребує істотного покращення. Здатність правоохоронних органів і судів боротись з правопорушеннями у лісах є досить низькою та потребує посилення. Покарання переважно є незначними і лісові правопорушення рідко мають наслідком виконане судове рішення. Участь громадськості та місцевих громад у лісовій галузі значною мірою є символічною у зв'язку з відсутністю ефективної системи розповсюдження інформації та проведення громадських консультацій.

Рекомендації

Існуюча система боротьби з незаконними рубками в Україні потребує удосконалення на усіх рівнях. Подальші зусилля вимагаються також і на міжнародному рівні, що включатимуть співробітництво та координацію між лісовими відомствами, правоохоронними органами, створення мереж та обмін досвідом як для органів влади, так і для громадських організацій. Як результат цього дослідження, пропонуємо ряд загальних рекомендацій для покращення існуючого стану справ:

- Удосконалення системи державного управління з відділення функцій розроблення політики, регулювання та контролю від управлінської і господарської функцій;
- Проведення інвентаризації лісів, її фінансова та технічна підтримка;

- Розвиток альтернативних сфер зайнятості місцевого населення, що проживають поблизу лісових територій (туризм, рекреація, зелене сільське господарство тощо);
- Вдосконалення контролю за експортом деревини, імпортом деревини і ринком деревини загалом;
- Більш прозора система ліцензування;
- Участь громадськості у прийнятті рішень шляхом створення системи донесення інформації та проведення консультацій із громадськістю;
- Узаконення лісів, що зростають на землях запасу, сільськогосподарських землях, що не використовуються, підвищення ефективності лісового господарства неспеціалізованими відомствами;
- Удосконалення законодавства, що стосується незаконних рубок;
- Підвищення кваліфікації і потенціалу правоохоронних органів;
- Удосконалення системи моніторингу та збору даних про незаконні рубки;
- Покращення координації між лісовим відомством та правоохоронними органами;
- Обмін досвідом та створення мереж на міжнародному рівні, а також двосторонні, багатосторонні та міжнародні ініціативи, спрямовані на боротьбу із незаконними рубками.

Ширше рекомендації викладено в Розділі 4 Аудиту, розробленого паралельно з цим збором даних.

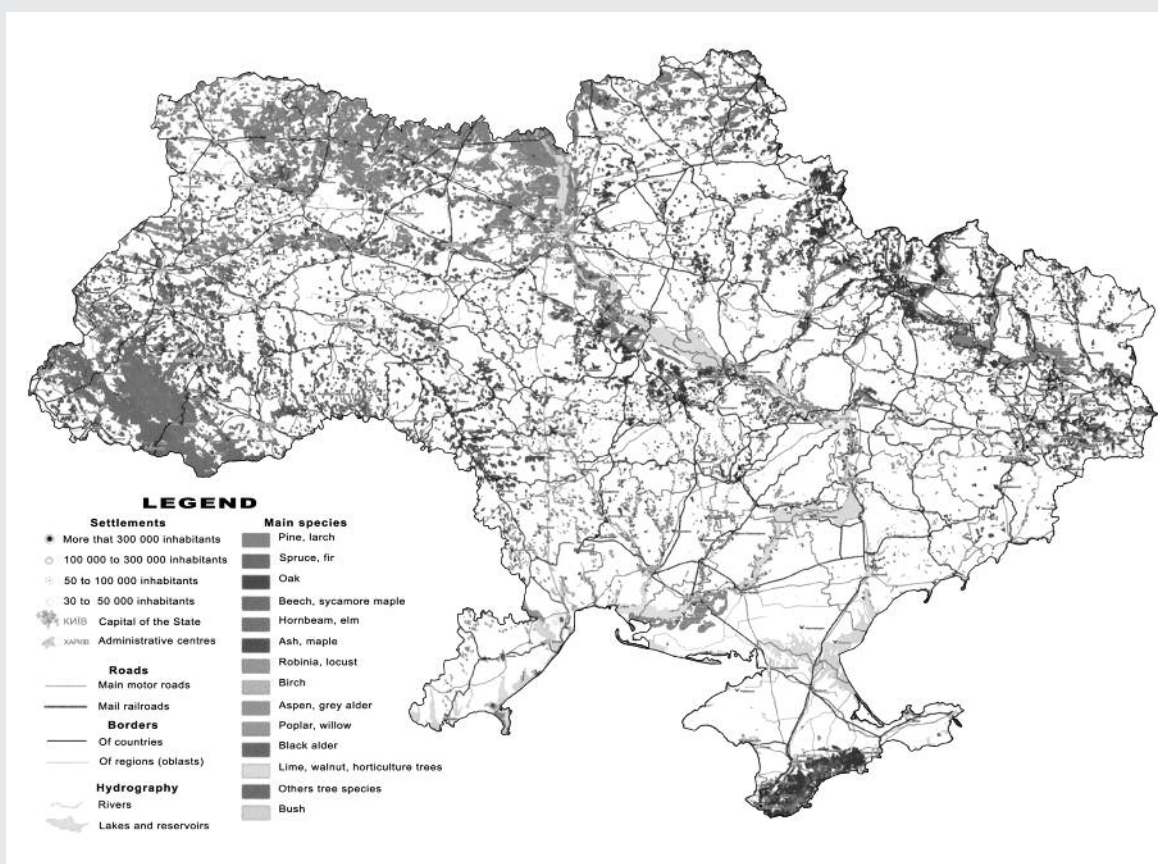
Частина 2: Вступ

Огляд лісів країни

Існує наукове і правове визначення лісу. Існує багато наукових термінів, які базуються на тій чи іншій характеристиці лісу, досі ведуться наукові дискусії щодо того, яке визначення є найбільш точним. В українському законодавстві також існує визначення лісу, яке і використовується для регулювання різних відносин в лісівництві. *Ліс - тип природних комплексів, у якому поєднуються пе-*

реважно деревна та чагарникова рослинність з відповідними ґрунтами, трав'яною рослинністю, тваринним світом, мікроорганізмами та іншими природними компонентами, що взаємопов'язані у своєму розвитку, впливають один на одного і на навколишнє природне середовище.¹ Ліси України є її національним багатством і за своїм призначенням та місцезнаходженням виконують переважно водоохоронні, захисні, санітарно-гігієнічні, оздоровчі, рекреаційні, естетичні, виховні, інші

КАРТА 1: Карта лісів України

ТАБЛИЦЯ 1: Лісовий покрив України

НАЗВА АДМІНІСТРАТИВНОЇ ОБЛАСТІ	ЗАГАЛЬНА ТЕРИТОРІЯ КМ	ВКРИТІ ЛІСОВОЮ РОСЛИННІСТЮ ЗЕМЛІ, СТАНОМ НА 01.01.2002, ТИС. ГА	ФАКТИЧНА ЛІСИСІСТЬ, %	ОПТИМАЛЬНА ЛІСИСІСТЬ, %
Автономна республіка Крим	27,0	308,7	11,4	19
Вінницька обл.	26,5	351,4	13,3	15
Волинська обл.	20,1	632,4	31,3	36
Дніпропетровська обл.	31,9	152,8	4,8	8
Донецька обл.	26,5	185,5	7,0	12
Житомирська обл.	29,8	989	33,1	36
Закарпатська обл.	12,8	652,9	51,0	55
Запорізька обл.	27,2	105,4	3,9	5
Івано-Франківська обл.	13,9	576,7	41,5	48
Київська обл.	28,9	632,2	21,9	24
Кіровоградська обл.	24,6	158,8	6,5	11
Луганська обл.	26,7	282,9	10,6	16
Львівська обл.	21,8	626,4	28,7	30
Миколаївська обл.	24,6	94,9	3,9	7
Одеська обл.	33,3	195,3	5,9	9
Полтавська обл.	28,8	236,2	8,2	15
Рівненська обл.	20,1	731,7	36,4	41
Сумська обл.	23,8	403,8	17,0	20
Тернопільська обл.	13,8	192,4	13,9	20
Харківська обл.	31,4	372,7	11,9	15
Херсонська обл.	28,5	132,4	4,6	8
Хмельницька обл.	20,6	262,7	12,8	17
Черкаська обл.	20,9	319,3	15,3	16
Чернівецька обл.	8,1	237,8	29,4	33
Чернігівська обл.	31,9	656,6	20,6	22
Всього по Україні	603,5	9490,9	15,7	20

Примітка: АР Крим з урахуванням м. Севастополь, Київська обл. з урахуванням м. Києва

Джерело: ДКЛГУ "Управління лісами в Україні", 2007

функції та є джерелом для задоволення потреб суспільства в лісових ресурсах.²

Згідно з даними Державного комітету лісового господарства України, ліси вкривають 15,7% території України. Загальна площа території покритої лісами складає 9,7 млн. га.³ Загальна площа земель, на яких здійснюється лісове господарство, що включає території покриті лісами та нелісові землі (сільськогосподарські, води та болота, споруди, комунікації, бідні ґрунти тощо), які надаються згідно з встановленим порядком і

використовуються для цілей лісівництва - складає 10,8 млн. га.

Основним видом деревних порід є сосна (*Pinus silvestris*), дуб (*Quercus robur*), ялина (*Picea abies*), бук (*Fagus sylvatica*), береза (*Betula pendula*), вільха (*Alnus glutinosa*), ясен (*Fraxinus excelsior*), граб (*Carpinus betulus*), fir (*Abies alba*) та інші.⁴ Хвойні насадження займають 42%, твердолистяні насадження становлять 43%.⁵ Решту складають дрібнолистяні ліси. Запас деревини в країні (запас лісу на корені) складає 1,8 млрд. м³. Загальна

середня зміна запасу складає 35 млн м³. Запас деревини зростає.⁶

Ліси територією України розподілені дуже нерівномірно. Найвищий відсоток лісів відносно загальної території знаходиться в Західній Україні та деяких регіонах Північної України (див. таб. 1).⁷

Як видно з таблиці, показник оптимальної лісистості використовується для порівняння існуючого рівня лісистості в Україні з так званим показником “оптимальної лісистості”. Останній вказує на лісистість, при якій ліс впливає на умови навколишнього середовища найбільш сприятливим чином, ефективно виконує різноманітні функції із захисту навколишнього середовища та забезпечує економіку необхідною кількістю деревини.⁸ Методи обчислення показника оптимальної лісистості для всіх регіонів України та його наукове обґрунтування критикувались відомими українськими спеціалістами в галузі лісівництва М. Попковим та М. Савушиком⁹ та багатьма іншими. Причину є те, що показник було розроблено в 1960-их та 1970-их роках і не відображає сучасного стану розвитку країни і нових екологічних і соціально-економічних знань. Проте він і надалі використовується в українському лісівництві для розробки планів та програм для лісівництва. Ведуться дискусії щодо оптимальної лісистості в степовій частині України, оскільки планується насадити ліс в тій частині степової зони, де ще залишилась природна степова рослинність, а степ є одним з найбільш рідкісних та видів ландшафтів в Україні, що перебувають під загрозою зникнення.^{10,11}

Середній вік лісів складає 55 років і постійно зростає. Середньовікові лісостани мають найвищу питому вагу (приблизно 45%).¹² Ця вікова структура спричинена масштабною лісовідновлювальною діяльністю та насадженням нових лісів після Другої світової війни та інтенсивних санітарних рубок останніх років.

В Україні виділяють державні, комунальні та приватні ліси, що визначено в Лісовому кодексі України:

- Згідно із статтею 8 Лісового кодексу України, у державній власності перебувають усі ліси України, крім лісів, що перебувають у комунальній або приватній власності.
- Стаття 9 Лісового кодексу України говорить: У комунальній власності перебувають ліси в межах населених пунктів, крім лісів, що перебувають у державній або приватній власності. У

комунальній власності можуть перебувати й інші ліси, набуті або віднесені до об'єктів комунальної власності в установленому законом порядку.

- Ліси в Україні можуть перебувати у приватній власності.
- Стаття 12 Лісового кодексу України визначає порядок набуття лісів у приватну власність. Ділянки загальною площею до 5 га в складі фермерських господарств можна набути у власність за плату або безоплатно. Ця площа може бути збільшена в разі успадкування лісів згідно із законом.

Громадяни та юридичні особи можуть мати у власності ліси, створені ними на набутих у власність у встановленому порядку земельних ділянках деградованих і малопродуктивних угідь, без обмеження їх площі (стаття 12 Лісового кодексу України). Ліси, створені громадянами та юридичними особами на земельних ділянках, що належать їм на праві власності, перебувають у приватній власності цих громадян і юридичних осіб. В той же час не існує чітко визначених законодавчих актів, які б регулювали процедуру створення лісів на землях іншого призначення для інших видів діяльності (сільського господарства, тощо). Для такої зміни необхідна чітка, проста та доступна за ціною процедура.

Згідно з інформацією Державного комітету лісового господарства України, точні дані про структуру власності лісів відсутні. Насправді майже всі ліси України перебувають в державній власності. Це підтверджується тим, що положення про муніципальні та приватні ліси були включені в Лісовий кодекс України в 2006 р. Державні ліси займають 9,66 млн. га, тоді як комунальні ліси займають 40 тис. га.¹³ Загальна площа приватних лісів є дуже малою (близько 0%), оскільки цей інститут перебуває в стадії розробки, і їх відсоток не можуть назвати навіть представники органів влади та експерти. Передбачається, що площа приватних лісів зростатиме.

Управління лісами в Україні здійснюється кількома різними органами влади. Державний комітет лісового господарства України (Держкомлісгосп) є спеціально уповноважений центральний орган виконавчої влади з питань лісового і мисливського господарства. Комітет здійснює пряме керування 7,4 млн. га державних

ТАБЛИЦЯ 2: Перелік охоронюваних територій найвищого рівня захисту (заповідники, біосферні заповідники, національні парки) в Україні, 2008 р.

НАЗВА	РІК ЗАСНУВАННЯ	ПЛОЩА, ТИС. ГА
Природні заповідники		
Горгани	1996	5,3
Дніпровсько-Орільський	1990	3,8
Єланецький степ	1996	1,7
Казантипський	1998	0,4
Канівський	1923	2,0
Карадазький	1979	2,9
Кримський	1923	44,2
Луганський	1968	2,1
Медобори	1990	10,5
Мис Март'ян	1973	0,2
Опукський	1998	1,6
Поліський	1968	20,1
Рівненський	1999	42,3
Розточчя	1984	2,1
Український степовий	1961	2,8
Черемський	2001	3,0
Ялтинський гірсько-лісовий	1973	14,5
Біосферні заповідники		
Асканія-нова	1898 ¹⁵	33,3
Дунайський	1976 ¹⁶	49,7
Карапатський	1968 ¹⁷	53,6
Чономорський	1927 ¹⁸	89,1
Національні природні парки		
Азово-сиваський	1957 ¹⁹	52,1
Великий луг	2006	16,8
Вижницький	1995	11,2
Галицький	2004	14,7
Гомільшанські ліси	2004	14,3
Гуцульщина	2002	32,3
деснянсько-Старогутський	1999	16,2
Ічнянський	2004	9,7
Карпатський	1980	50,5
Мезинський	2006	31,0
Подільські Твотри	1996	261,3
Синевир	1989	40,7
Сколівські Бескиди	1999	35,3
Святі гори	1997	40,4
Ужанський	1999	39,2
Шацький	1984	49,0
Яворівський	1998	7,1

ТАБЛИЦЯ 3: Ділова деревина і деревні продукти²⁰

НАЗВА ПОЗИЦІЇ	ЕКСПОРТ В 2008 Р.	ІМПОРТ В 2008 Р.
Деревина і вироби виготовлені з деревини	801,2 млн. дол. (1,2% експорту України)	545,8 млн. дол. (0,6% імпорту України)
Целюлоза та інші вироби з волокна	874 млн. дол. (1,3 % експорту України)	1835,2 млн. дол. (2,1% імпорту України)

лісів. Управління лісами здійснює також Міністерство аграрної політики (1,8 млн. га), Міністерство оборони (0,2 млн. га), Міністерство надзвичайних ситуацій (0,2 млн. га), Міністерство охорони навколишнього природного середовища (0,1 млн. га), Міністерств транспорту і зв'язку (0,1 млн. га), інші міністерства та організації (0,2 млн. га). 0,8 млн. га лісів знаходяться на землях запасу (нерозподілені землі).²¹

Ефективність розподілення керування лісами між різними органами влади є спірною. Згідно з наказом Кабінету міністрів України № 1465-р від 25 листопада 2009 р.²² "Про покращення порядку управління лісовим господарством", лісові господарства, які знаходяться під управлінням Міністерства аграрної політики повинні бути передані Державному комітету лісового господарства України з 1 січня 2010 р. Але станом на березень 2010 р. це не було зроблено, в основному через недосконалість законодавства та опір Міністерства аграрної політики.

З більш докладною інформацією про структуру управління можна ознайомитись в Аудиті.

Охоронювані території складають 5,7 % (2010 рік) сухопутної території держави.(6,0% включаючи морські акваторії держави) Майже 60% їх території покриті лісами.

14,3% лісів знаходяться під різним режимом захисту (для лісів Державного комітету лісового господарства України 15,4 % знаходяться під захистом — згідно з останніми даними отриманими від Державного комітету лісового господарства України станом на січень 2010 р.). До 50% лісів мають режим обмеженого користування.²³ Державний комітет лісового господарства України здійснює управління 10 охоронюваними територіями найвищого рівня захисту (біосферні заповідники, заповідники, національні парки): 6 заповідників (Дніпровсько-Орільський, Медобори, Поліський, Рівненський, Черемський, Ялтинський) та 4 національні парки (Галицький, Гомільшанський, Сколівські Бескиди, Шацький).²⁴ Державний комітет

лісового господарства України схвалив передачу 9 з них (всіх крім національного парку «Сколівські Бескиди») в управління Міністерства охорони навколишнього природного середовища України²⁵ для зосередження охоронюваних територій у сфері відповідальності спеціалізованого органу влади.

Потрібно зазначити, що охоронювані території та їх частка в загальній території країни не відображає реальної картини захисту екосистем. Насправді, господарські зони національних парків використовуються для різноманітних видів рубок і їх захист заснований на загальних положеннях українського законодавства з охорони навколишнього середовища (як і будь-яких інших лісів). Інтенсивні санітарні рубки, включно з суцільним санітарними рубками, створюють загрозу для лісів, які знаходяться під спеціальним захистом.²⁶ Згідно із даними Державним комітетом лісового господарства України, такі санітарні рубки та інші рубки, які проводяться на охоронюваних територіях у відповідності з їх правовим статусом, підтримують нормальний стан лісів.

Лісове господарство, деревообробна промисловість та економічний розвиток

Лісове господарство відіграє важливу роль в економічному розвитку України. Вага лісового господарства вища в економіці Карпатського регіону (лісовий кластер займає четверте місце серед інших галузей економіки) та північних регіонів України, ніж у економіці південних та східних регіонів.

Статистичні дані щодо сектору лісового господарства:

- Частка лісового господарства в 2007 р. складала 0,1% ВВП²⁷ (Державний комітет статистики України).

- Частка лісового сектору (який включає в себе лісове господарство, деревообробну промисловість, целюлозно-паперову промисловість та інші види діяльності, пов'язані з лісом та деревиною) в промисловості України складала в 2007 р. 3,6%²⁸ (спільний Українсько-Швейцарський проект FORZA).
- Частка лісового господарства, сільського господарства і мисливського господарства складала в 2008 р. 8,56%²⁹ ВВП (згідно з даними ActionDataGroup).
- Об'єм продукції, робіт і послуг, вироблених, здійснених і наданих лісовим сектором складав у 2008 р. 3382,7 млн. грн. (0,36% ВВП).³⁰
- Загальна чисельність населення, задіяного в лісовому секторі в 2008 р. складала 83 тис. осіб, тобто приблизно 0,4% загальної чисельності зайнятих (Державний комітет статистики України).
- У Карпатському регіоні 52 тис. осіб зайняті в лісовому кластері економіки (згідно з даними FORZA).
- Щорічний об'єм заготівлі ліквідної деревини в лісах України складає приблизно 15 млн. м³ (16,9 млн. м³ – 2007, 15,7 млн. м³ – 2008, 14,2 млн. м³ – 2009) (12,5 м³ в лісах під управлінням Державного комітету лісового господарства України), включно з 6,4 млн. м³ (7,1 млн. м³ – 2007, 7,0 млн. м³ – 2008, 6,7 млн. м³ – 2009) від рубок головного корисування (5,6 млн. м³ в лісах під управлінням Державного комітету лісового господарства України).
- В 2008 р. було заготовлено 15,727 тис. м³ ділової деревини включно з 6,977 тис. м³ від рубок головного користування³¹ (Державний комітет статистики України).

Ліси є також джерелом матеріалів та прибутку для інших секторів економіки, таких як целюлозно-паперова промисловість, виробництво меблів, попередня деревообробка і виробництво товарів деревообробної промисловості, столярні вироби, виробництво енергії з деревини, використання деревних відходів, використання недеревних лісових продуктів (включно з туризмом). Ефективність лісового господарства та цих секторів економіки є взаємопов'язаними.

Міжнародні зобов'язання, які впливають на лісовий сектор

Україна підписала багато міжнародних правових актів покликаних захищати навколишнє середовище, включно з лісами. Перелік тих, що стосуються захисту лісів подано нижче.

Національне законодавство та політика, пов'язана з лісовим господарством

На додаток до міжнародно-правових актів, які є частиною українського законодавства і перелічені вище, Україна має власне національне законодавство щодо лісівництва і захисту лісів. Перелік законодавчих актів подано нижче в таблиці.

Існує кілька програм, пов'язаних із сталим використанням природних ресурсів. Більшість з них прийняті законами. Однією з найбільш комплексних програм, яка покриває майже всі види природних ресурсів є Постанова Верховної Ради України “Про основні напрямки державної політики України щодо захисту навколишнього середовища, використання природних ресурсів та екологічної безпеки” від 5 березня 1998 р. № 188/98- ВР.

В сфері лісового господарства основним правовим інструментом є Лісовий кодекс України, а також Державна цільова програма «Ліси України» на 2010-2015 рр.

Метою Державної цільової програми «Ліси України» на 2010 – 2015 рр. є визначення основних напрямків збалансованого розвитку лісового господарства, націлених на зміцнення екологічних, соціальних та економічних функцій лісів. Програма спрямована на:

- збільшення лісистості території;
- збільшення ресурсу і екологічного потенціалу лісів, здійснення лісогосподарської діяльності на принципах сталого розвитку лісу;
- підвищення стійкості лісових екосистем, охорона лісів;
- відтворення, охорону і раціональне використання мисливських тварин;
- раціональне використання лісових ресурсів;
- збільшення ефективності управління лісовим господарством;

ТАБЛИЦЯ 4: Міжнародні зобов'язання в сфері лісового господарства

НАЗВА	РІК ПІДПИСАННЯ/ РАТИФІКАЦІЇ	ПРАВОВИЙ СТАТУС	СФЕРА
Конвенція про біологічне різноманіття	1994	Міжнародна конвенція	Захист біорізноманіття і біобезпека
Рамкова конвенція ООН про зміну клімату	1996	Міжнародна конвенція	• Контроль, зменшення і попередження антропогенних викидів парникових газів від різних видів діяльності, включно з лісовим господарством, передача технологій. • Стале управління, збереження і приріст лісів як резервуарів парникових газів.
Київський Протокол до Рамкової конвенції ООН про зміну клімату	2004	Протокол до міжнародної конвенції	• Розповсюдження практики сталого управління лісами, лісонасадження і лісовідновлення. • Лісонасадження, лісовідновлення та заліснення як засіб для виконання зобов'язань за Протоколом. • Розробка програм для пом'якшення змін клімату та адаптації до них; серед іншого такі програми стосуються лісів.
Конвенція про доступ до інформації, процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля	1999	Міжнародна конвенція	Гарантує право на доступ до інформації, участь громадськості в прийнятті рішень і доступу до правосуддя з питань що стосуються довкілля.
Конвенція про охорону і сталий розвиток Карпат / Протокол про збереження і стале використання біологічного і ландшафтного різноманіття	2004/ 2009	Міжнародна конвенція	Збереження і сталий розвиток Карпат, включно із сталим лісівництвом, збереженням лісів, просторовим плануванням, використанням земель, збереження та стале використання біологічного та ландшафтного різноманіття.
Конвенція Організації Об'єднаних Націй про боротьбу з опустелюванням у тих країнах, що потерпають від серйозної посухи та/або опустелювання, особливо в Африці	2002	Міжнародна конвенція	Діяльність проти опустелювання, включно із сталим веденням лісового господарства, захист лісів від пожеж, тощо.
Конвенція про оцінку впливу на навколишнє середовище в транскордонному контексті	1999	Міжнародна	• Оцінка впливу на навколишнє середовище в транскордонному контексті знеліснення великих територій. • Увага: в Україні такі проекти не є предметами державної екологічної експертизи.
Санкт-Петербурзька декларація, прийнята на міністерській конференції з питань правозастосування та управління і лісовому секторі	2005	Декларація	Різноманітні аспекти сталого управління лісами, боротьба з нелегальними рубками лісів і нелегальною торгівлею деревиною.

- покращення наукової та професійної бази для розвитку лісового господарства.

Хоча потрібно зауважити, що деякі плани і діяльність, яка здійснюється в рамках такої політики, відрізняється від цих принципів. Наприклад, у 2009 р., Кабінет міністрів України виділив 25 млн. грн. Державному комітету лісового господарства України на закупівлю 10 комплектів обладнання для переробки деревини, таким чином дозволяючи ви-

робництво паливних гранул з деревних відходів, вітровальної деревини та іншої так званої низькоякісної деревини. На думку ряду відомств, ліквідація захаращеності шляхом вилучення мертвої деревини необхідна у штучних лісових насадженнях (одновікових та однопорідних). Держкомлісгосп також заохочує накопичення і обробку неліквідної деревини в лісах на охоронюваних територіях. Це створює потенційну загрозу надмірного вилучення мертвої деревини (особливо небезпечну для охоронюваних

ТАБЛИЦЯ 5: Міжнародні зобов'язання в сфері лісового господарства

НАЗВА	РІК ПІДПИСАННЯ/ РАТИФІКАЦІЇ	ПРАВОВИЙ СТАТУС	СФЕРА ДІЇ
Конституція України	1996	Конституція	Ст. 50 гарантує право на безпечне і здорове довкілля і на компенсацію шкоди, спричиненої порушенням цього права. Гарантовано право на вільний доступ до інформації про стан навколишнього середовища та на розповсюдження такої інформації. Така інформація не може бути засекречена.
Лісовий кодекс України	1994	Закон	Різноманітні питання пов'язані з лісовим господарством, лісовими землями, власністю, управлінням лісами тощо.
Земельний кодекс України	2001	Закон	Лісові землі
Кримінальний кодекс України	2001	Закон	Кримінальна відповідальність за знищення чи пошкодження лісів, за незаконні рубки.
Кодекс України про адміністративні правопорушення	1984	Закон	Адміністративна відповідальність за порушення права держави на ліси, пошкодження захисних лісів, незаконне використання земель державних лісів, порушення порядку користування лісами, використання деревини на смоли, незаконні рубки, пошкодження і знищення дерев, порушення правил пожежної безпеки в лісах, тощо.
Закон України про охорону навколишнього природного середовища	1991	Закон	Базовий закон, який регулює відносини в сфері охорони навколишнього середовища
Закон України "Про мораторій на суцільні рубки на гірських схилах в смереково-букових лісах карпатського регіону"	2000	Закон	Встановлює мораторій на головні рубки в деяких типах лісів в Львівській, Закарпатській, Івано-Франківській та Чернівецькій області. 10-річний мораторій на суцільні рубки в ялиново-букових лісах. Обмежує території для поступових рубок, розширення охоронюваних територій та вимагає використання екологічно безпечних засобів транспортування деревини в гірських лісах.
Закон України "Про тваринний світ"	2001	Закон	Захист диких тварин та їх середовищ проживання
Закон України "Про рослинний світ"	1999	Закон	Захист, використання і відтворення рослин та грибів.
Закон України «Про природно-заповідний фонд України»	1992	Закон	Визначає правові основи створення, охорони, ефективного використання охоронюваних територій України, відновлення їх природних комплексів.
Закон України "Про Червону книгу України"	2002	Закон	Регулює суспільні відносини у сфері охорони, використання та відтворення рідкісних і таких, що перебувають під загрозою зникнення, видів тваринного і рослинного світу, занесених до Червоної книги України
Закон України Про Загальнодержавну програму формування національної екологічної мережі України на 2000-2015 роки	2000	Закон	Розвиток охоронюваних територій і природних ландшафтів, збільшення площі лісів в Україні, сприяння у відновленні природних ландшафтів.

ТАБЛИЦЯ 5: Міжнародні зобов'язання в сфері лісового господарства (продовження)

НАЗВА	РІК ПІДПИСАННЯ/ РАТИФІКАЦІЇ	ПРАВОВИЙ СТАТУС	СФЕРА ДІЇ
Основні напрями державної політики України у галузі охорони довкілля, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки	1998	Постанова Верховної Ради України	Описує основні екологічні проблеми України, стратегічні напрямки та засоби екологічної політики
Державна цільова програма «Ліси України» на 2010-2015 роки	2009	Постанова Кабінету Міністрів України	Визначає основні напрямки збалансованого розвитку лісового господарства на 2010-2015 рр.
Правила рубок головного користування	2009	Правила затверджені Наказом Державного комітету лісового господарства № 364 від 23.12.2009 і зареєстрований в Міністерстві юстиції України 26.01.2010 за № 85/17380	Правила встановлюють норми і вимоги до заготівлі деревини під час спеціального використання лісових ресурсів у порядку рубок головного користування
Правила рубок головного користування в гірських лісах Карпат	2008	Правила прийняті Постановою Кабінету Міністрів України	Правила проведення головних рубок в гірських лісах Карпат
Про врегулювання питань щодо спеціального використання лісових ресурсів	2007	Постанова Кабінету Міністрів України	Постановою затверджені порядок спеціального використання лісових ресурсів та порядок видачі спеціальних дозволів на використання лісових ресурсів
Правила поліпшення якісного складу лісів	2007	Постанова Кабінету Міністрів	Правила визначають основні вимоги до здійснення лісогосподарських заходів, спрямованих на підвищення стійкості та продуктивності деревостанів, збереження біорізноманіття.
Порядок ведення державного лісового кадастру та обліку лісів	2009	Положення затверджено постановою Кабінету Міністрів України	Порядок визначає процедуру ведення державного лісового кадастру та державного обліку лісів
Санітарні правила в лісах України	1995	Правила прийняті Постановою Кабінету Міністрів України	Правила, які встановлюють санітарні вимоги до лісів і робіт, які проводяться в лісах. Важливо зазначити, що згідно з цими правилами сухостій повинен вивозитися з лісу. Зазначається що пошкоджені чи хворі дерева також повинні видалятися. Але це означає, що ми не можемо сказати, що лісове господарство в цьому випадку є сталим і підтримує біологічне різноманіття, оскільки життя багатьох видів і здоров'я екосистеми пов'язане з наявністю сухих дерев і дерев, які вважаються хворими з точки зору Державного комітету лісового господарства України.

ТАБЛИЦЯ 5: Міжнародні зобов'язання в сфері лісового господарства (продовження)

НАЗВА	РІК ПІДПИСАННЯ/ РАТИФІКАЦІЇ	ПРАВОВИЙ СТАТУС	СФЕРА ДІЇ
Про затвердження віків стиглості похідних ялинових деревостанів	2009	Наказ Державного комітету лісового господарства України	Встановлює вік дерев, придатних для використання у похідних ялинових лісах
Концепція національної екологічної політики України на період до 2020 року	2007	Розпорядження Кабінету Міністрів України	Описує основні екологічні проблеми України, основні напрямки і засоби їх подолання.
Тимчасовий порядок видачі сертифіката про походження лісоматеріалів та виготовлених з них пиломатеріалів для здійснення експортних операцій	2005	Постанова Кабінету Міністрів України	Встановлює порядок видачі Сертифікатів походження деревини і пиломатеріалів для експортних операцій. Сертифікат є обов'язковим для експортних операцій, але не використовується на внутрішньому ринку.
Концепції реформування та розвитку лісового господарства	2006	Розпорядження Кабінету Міні- стрів України	Визначає основні проблеми та основні напрямки розвитку лісового господарства, завдання та показники розвитку на наступні роки.

територій), що суперечить принципам покращення стійкості лісових екосистем і охорони лісів і може привести до перетворення лісів України на нестійкі та вразливі екосистеми, таким чином загрожуючи біологічному різноманіттю.³²

Інші регуляторні інструменти та політику щодо сталого використання лісових ресурсів включає Закон України “Про мораторій на головні рубки на гірських схилах в смереково-букових лісах Карпатського регіону” (в силі до кінця 2009 р.) і Закон України “Про загальнодержавну програму формування національної екологічної мережі України на 2000-2015 роки”

Розпорядження Кабінету міністрів України “Про схвалення концепції реформування та розвитку лісового господарства” (2006 р.) визначає основні проблеми і основні напрямки розвитку лісового господарства України. Основні проблеми включають в себе:

- недостатність фінансування і недоліки економічної системи розвитку лісового господарства і системи оподаткування, яка не враховує тривалий період зростання лісу;
- управління лісовим господарством здійснюється кількома органами влади;
- поєднання функцій ведення лісового господар-

ства і обробки деревини на лісгосподарських підприємствах;

- відсутність економічних стимулів для впровадження дружніх до природи технологій;
- значний об'єм незаконних рубок, незаконний перерозподіл лісових земель;
- зростання антропогенного впливу на лісові екосистеми.

Основні завдання включають:

- розробку критеріїв (показників) ефективного управління лісами;
- збільшення лісистості територій до науково-обґрунтованого рівня;
- збільшення ресурсних і екологічних можливостей лісів;
- збереження біорізноманіття лісових екосистем;
- збільшення опірності лісових екосистем до несприятливих факторів навколишнього середовища, зростаючого антропогенного впливу, змін клімату;
- ефективне використання лісових ресурсів у ринкових умовах;
- покращення фінансової і економічної системи;

- самопідтримуюче і прибуткове лісове господарство в лісистих регіонах;
- допомога у розв'язанні соціальних і економічних проблем місцевих спільнот;
- покращення правового захисту працівників лісової охорони.

Міжнародна підтримка лісового сектору

Україна є учасницею багатьох міжнародних ініціатив, програм та проектів, спрямованих на розвиток лісового господарства, сталого управління лісами, захист біорізноманіття тощо.

- Спільний швейцарсько-український проект розвитку лісового господарства в Закарпатській області “FORZA”, заснований Швейцарською агенцією розвитку і співробітництва (ШАРС). Основною метою проекту є стале багатофункціональне лісове господарство в Карпатському регіоні, з належним екологічним управлінням і підвищення якості життя місцевих жителів.
- Програма ЄІСП ФЛЕГ “Удосконалення систем правозастосування та управління у **лісовому секторі країн** східного напрямку Європейської політики добросусідства та Росії”, яка здійснюється в Україні Світовим банком МСОП та ВВФ. Програма підтримує уряд, громадянське суспільство та приватний сектор в Україні в розвитку управління лісовим господарством, протидії незаконним рубкам та торгівлі незаконно отриманою деревиною.
- Спільний чесько-український проект ТехІнЛес, спрямований на розвиток і впровадження сучасних методів моніторингу лісів і статистичних вибірових методів інвентаризації лісів, підтримка інвентаризації лісів, розробка нормативної бази і загальної інформаційної системи лісового господарства України. Цей проект заснований програмою Чеської республіки із розвитку співробітництва.³³
- Спільний чесько-український проект “Засоби для регіонального планування і планування управління для українського лісового господарства”. Фінансується програмою Чеської республіки із розвитку співробітництва.³⁴
- Спільний Нідерландсько-Український проект “Сприяння сталому управлінню лісами в Україні”, фінансується урядом Нідерландів.
- Відповідальне управління лісовим господарством для сталого розвитку — Зразкові лісові території в Румунії і Болгарії та Створення можливостей в Україні (ВВФ/ІКЕА) — визначення високої цінності збереження лісів і підтримка Держкомлісгоспу, сертифікація лісів в Болгарії, Румунії та Україні. Фінансується корпорацією ІКЕА.
- Створення захисних лісів на землях, забруднених радіонуклідами на Поліссі. Фінансування Біокарбонним фондом, урядом України та Світовим банком.

Причиною того, що діяльність, пов'язана з сталим управлінням лісами з національних коштів фінансується у малих обсягах (крім досліджень в наукових установах, університетах та наукових конференцій), є низький політичний пріоритет у відповідних органів влади та відсутність будь-яких цільових фінансових чи економічних інструментів для підтримання сталого управління лісовим господарством. На думку Держкомлісгоспу, фінансування, спрямоване на стале ведення лісового господарства, виділяється щороку. Крім того, для створення практики сталого управління лісами залучаються власні кошти підприємств лісового господарства.

Важливою міжнародною ініціативою, пов'язаною з сталим управлінням лісовим господарством є Конвенція про охорону і сталий розвиток Карпат (далі — Карпатська конвенція), та ініціативи прикордонного співробітництва в рамках біосферних заповідників, включно з міжнародними біосферним заповідниками. Серед ініціатив, спрямованих на розвиток сталого лісового господарства, можна назвати проекти FORZA і ФЛЕГ (див. вище).

Конвенція про охорону і сталий розвиток Карпат (Карпатська конвенція)

Україна підписала і ратифікувала Карпатську конвенцію в 2003 і 2004 рр. відповідно. Конвенція вступила в силу для України в 2006 р. Протокол з біорізноманіття до Карпатської конвенції було підписано в 2008 р., і Верховна Рада ратифікувала його 4 вересня 2009 р. Законом № 1621-VI.

Згідно з зобов'язаннями, передбаченими Карпатською конвенцією, Україна підготувала

перелік охоронюваних територій для включення в Карпатську мережу охоронюваних територій. Було підготовлено кілька документів і публікацій³⁵ для популяризації цілей Карпатської конвенції і сталого розвитку. Перелік публікацій можна переглянути на інтернет-сторінці <http://www.carpathianconvention.org/documents.htm>

Українські представники взяли участь в підготовці Карпатського екологічного звіту (КЕЗ), який є найбільш комплексним дослідженням стану навколишнього середовища цілого Карпатського регіону, включаючи стан лісів, пов'язаних екологічних проблем і досягнень. КЕЗ можна знайти на інтернет-сторінці <http://www.carpathianconvention.org/documents.htm>. Україна також залучена до підготовки Протоколу щодо сталого управління лісами до Карпатської конвенції.

Деякі проекти, що здійснюються в Україні, такі як FORZA, ТехІнЛес, проект “Сприяння сталому лісовому господарству в Україні”, та інші перегукуються з цілями Карпатської конвенції.

Форум ООН з лісів (ФЛООН)

Україна бере активну участь у роботі ФЛООН, спрямовану на забезпечення раціонального використання, збереження і стійкого розвитку всіх типів лісів. Фахівці Держкомлісгоспу беруть участь у роботі ФЛООН, а також у роботі групи експертів.

Співробітництво в рамках біосферних заповідників

Найдавнішою ініціативою, яка слугувала відправним пунктом для створення біосферних заповідників, є Програма ЮНЕСКО “Людина і біосфера” (ЛІБ). Її було створено для мінімізації втрати біорізноманіття шляхом використання екологічної науки та науки про біорізноманіття в політиці і прийнятті рішень, сприяючи екологічній сталості шляхом створення Світової мережі біосферних заповідників і зміцнення зв'язків між культурним і біологічним різноманіттям. В Україні існує 4 біосферних заповідника:

- Карпатський біосферний заповідник, який в основному складається з лісових територій.
- Дунайський біосферний заповідник, розташований поза територією, де здійснюється інтенсивна лісгосподарська діяльність, також відіграє важливу роль в охороні заплавлених лісів в дельті Дунаю.

- Два інші біосферні заповідники - “Асканія-Нова” і Чорноморський, розташовані на півдні України і не включають великих лісистих територій.

На додачу до вищезгаданих біосферних заповідників, існують ініціативи щодо створення міжнародних біосферних заповідників. Два вже створено:

- Міжнародний біосферний заповідник Східні Карпати, в який входить Ужанський національний природний парк, Надсянський регіональний ландшафтний парк в Україні, Бещадський національний парк і Регіональний ландшафтний парк “Долина Сяну” в Польщі і Національний парк “Полонини” в Словаччині. Цей біосферний заповідник захищає рідкісні види та види, яким загрожує вимирання Східних Карпат, включно з унікальним пралісом. Проте існують певні проблеми із створенням спільних управлінських структур.
- Міжнародний біосферний заповідник «Дельта Дунаю», створений між Україною і Румунією для охорони біорізноманіття і ландшафтів дельти Дунаю.

Планується створення міжнародних таких біосферних заповідників: біосферний заповідник Розточчя на території України і Польщі (Яворівський національний парк, природний заповідник «Розточчя», Регіональний ландшафтний парк «Равське Розточчя» з українського боку, Розточанський національний парк і 4 регіональні ландшафтні парки з польського боку кордону), “Західне Полісся” - міжнародний біосферний заповідник між Україною, Білоруссю і Польщею, та міжнародний біосферний заповідник між Україною і Румунією в Карпатах, між Україною і Угорщиною в Закарпатській області, між Україною і Росією по річці Десна.

Інші ініціативи

- Міністерська конференція із захисту лісів в Європі (МКЗЛ)
- Міжнародна програма співробітництва з оцінки і моніторингу впливу забруднення повітря на ліси, яка працює в рамках конвенції МСОП про транскордонне забруднення повітря на великі відстані.
- Європейська програма лісових генетичних

ресурсів (EUFORGEN) — механізм співробітництва європейських країн для сприяння збереженню і сталому використанню природних лісових генетичних ресурсів.

- Спільний проект з Швейцарським науковим федеральним інститутом з вивчення лісів, снігу і ландшафтів (WSL) для вивчення структури пралісів українських Карпат.

Представники органів влади та НУО, наукові інститути співпрацюють з відповідними органами влади, інституціями, та НУО з інших країн шляхом обміну візитами, обміну досвідом та дослідженнями. Особливо активна співпраця здійснюється з Німеччиною, Польщею, Швецією, Швейцарією, Білоруссю, Словаччиною, Угорщиною, Росією та іншими країнами СНД. Співробітництво здійснюється шляхом зустрічей, обговорень, наукового обміну, та обміну досвідом.

Показник сприйняття корупції (ПСК) організації «Трансперенсі Інтернешнл» (ТІ)

Останнє значення показника сприйняття корупції (ПСК) для України, обраховане «Трансперенсі Інтернешнл» складає 2,2 у 2009 році, що відповідає 146 місцю у світі серед 180 країн, що розглядалися (що ставить Україну в нижню частину списку).³⁶

Основні причини незаконних рубок

Значні об'єми незаконних рубок було зареєстровано з початку 1990-их рр. Такі незаконні рубки з'явилися в час економічної кризи, коли економіка віддалених територій була практично зруйнована; а також через появу нових ринкових умов, в які були поставлені деревообробні та торгівельні компанії.

Існує кілька причин незаконних рубок. Ці причини можна розділити на дві групи:

- Соціальні: в основному через безробіття і бідність в сільській місцевості, де ліс є найбільш цінним і важливим ресурсом. Погані соціальні умови є найбільш розповсюдженою причиною незаконних рубок. Хоча такі рубки зазвичай є

невеликими і в основному мають на меті задоволення власних потреб місцевого населення. Однією з таких причин є те, що ціна на дрова, які законно постачаються місцевим жителям, вважається ними занадто високою.³⁷ Крім того невеликі рубки для потреб господарства розглядаються місцевим населенням як традиційні, через що на охоронців чиниться тиск, для того щоб вони їх дозволили.

- Економічні: вони є найбільш важливими причинами незаконних рубок в Україні і часто поєднуються із соціальними (тому що ці причини поєднують бажання отримати прибуток або накопичення багатств). Незаконні рубки засновані на економічних причинах мають певні особливі характеристики. Основною характеристикою є те, що такі незаконні рубки проводяться людьми, які отримують від них гроші не на виживання та прогонування своїх родин, але задля більшої вигоди. Отже ці рубки, в основному, є добре організованими, включно з підробкою документів, і можуть створювати довгий ланцюжок діяльності, наприклад, від рубок у лісах до експорту обробленого лісоматеріалу чи кругляка. Така діяльність також захищена корумпованою владою і, інколи, навіть науковцями. Ця група причин включає також рубки на територіях, незаконно вилучених із лісових земель з метою здійснення будівництва чи гірничої розробки. Низький рівень зарплат, які офіційно виплачується лісникам, є також економічною причиною для приховування невеликих рубок самими охоронцями та їх допомоги компаніям, які здійснюють незаконні рубки. Наявність попиту за кордоном на незаконну деревину заохочує порушників законодавства всередині країни.

- Правові і адміністративні:
 - прогалини в лісовому законодавстві. Наприклад, правові аспекти лісгосподарських процедур є складні і нечіткі;³⁸
 - судова система є слабкою і неефективною і не карає всіх порушників;
 - Державний комітет лісового господарства України³⁹ має занадто багато протилежних повноважень, наприклад, встановлює політику, має законотворчі функції, має

справу з управлінськими і фінансовими аспектами, а також здійснює нагляд і контроль. Це призводить до ризику виникнення корупції та конфлікту інтересів.⁴⁰ Така ситуація також дозволяє Державному комітету лісового господарства мати широкий спектр важелів впливу на лісову науку;⁴¹

- брак прозорості Державного комітету лісового господарства України;
- представники Державного комітету лісового господарства України зауважили, що лісники є незахищеними від тиску місцевого населення, яке вважає, що незаконні рубки, які проводяться місцевими жителями, є нормальною діяльністю.

Прийняття місцевим населенням незаконних рубок

Загалом, місцеве населення, яке проживає біля лісових територій є толерантним до незаконних рубок, які проводяться місцевими жителями або групами місцевих жителів. Місцеве населення переконане, що ціна деревини та дров є занадто високою і що великі об'єми деревини викрадаються лісниками і лісгосподарськими підприємствами.

Така думка частково пояснюється нечіткістю вимог стосовно рубок. Хоча такі вимоги є опублікованими, вони складні і їх не роз'яснюють населенню. Цьому також сприяє брак інформації про тип кожної конкретної рубки, відповідальні органи влади та спеціальні процедури, яких потрібно дотримуватися під час проведення рубок. Таким чином люди не розуміють, як можна перевірити, хто проводить рубку і як саме отримати інформацію (наприклад, номери телефонів відповідальних органів влади, спеціальні інформаційні щити у лісах, тощо).

Основні досягнення і основні перешкоди для сталого управління лісами в Україні

Основні досягнення:

- Заліснення, вражених ерозією ділянок, виключених із сільськогосподарського використання земель, де існування лісів засноване на екологічних та економічних аспектах.
- Зростання територій з різним охоронним статусом.

- Вищий правовий статус (більші повноваження), Державної лісової охорони.
- Використання методів “наближеного до природного лісівництва” на деяких територіях.
- Прийняття Сертифікату походження деревини — офіційного документу обов'язкового для експорту кругляку і пиломатеріалів, який вимагається митницею.
- Запуск сертифікації лісів під керівництвом Лісової наглядової ради (ЛНР).
- Розробка національної інвентаризації лісів.
- Розширення використання твердого біопалива
- Сприяння розвитку туризму.

Основні перешкоди:

- Майже всі функції пов'язані з веденням лісового господарства — управління, контроль, видача дозволів, - належать до компетенції Державного комітету лісового господарства України.⁴² Зазвичай такі функції повинні бути розподілені між кількома різними органами влади для уникнення конфлікту інтересів та порушень.
- Недостатність комплексних, надійних і перевірених даних щодо лісів. Існує необхідність провести інвентаризацію лісів.
- Зміна правового статусу лісів призвела до створення бар'єрів для доступу до лісів для місцевого населення. Такі бар'єри є незаконними і встановлюються в основному довгостроковими (дозволено укладати угоди на строк до 50 років) тимчасовими користувачами. Користувачі часом зводять будинки та інші споруди (наприклад, паркани), встановлюють різні види бар'єрів для місцевого населення та спричиняють фрагментацію екосистем.
- Зростання об'ємів санітарних та інших лісовідновлювальних рубок відносно головних рубок. Тільки 43% ліквідної деревини заготовляється шляхом проведення рубок головного користування.⁴³
- Зменшення запасу деревини в основному в зрілих і перестійних лісах, який є набагато меншим, ніж нормативний (50-60% нормального чи оптимального запасу).^{44,45}
- Вихід кругляка від рубок головного користування складає 58%, і більш ніж 35% об'єму зібраної деревини неможливо обробити (дрова).⁴⁶

- Проблеми з продажем низькоякісної деревини, спричинені низьким попитом на таку деревину.
- Захоплення лісових господарств штучними посадками лісу і відповідно малі об'єми природного лісовідновлення.^{47,48}
- Малі об'єми мертвої деревини в українських лісах у вигляді дерев, що стоять або впали, через інтенсивні санітарні рубки і інші рубки догляду.⁴⁹ Попри важливість цих заходів для запобігання лісовим пожежам відповідно до природних умов окремих територій, занадто малі об'єми сухостою призводять до втрати біорізноманіття (знищення біотопів видів, які пов'язані з сухостоєм).
- Ліквідація, часто з порушенням законодавства, малих охоронюваних територій місцевого значення.
- Вирубання лісів на територіях, призначених для охорони.
- Незаконне вирубування лісів.⁵⁰
- Вилучення лісових земель, також за ініціативою органів Держкомлісгоспу, з наступними рубками і будівництвом нерухомості (особливо навколо великих міст і курортів
- Незаконний видобуток корисних копалин на деяких лісових територіях (піску, бурштину тощо).
- Питання поділу неродючих сільськогосподарських земель, деградованих і сільськогосподарських земель, вилучених з використання. Для проведення заліснення на сільськогосподарських землях, вилучених з використання, лісгосподарські підприємства повинні сплачувати вартість втраченої сільськогосподарської продукції, яка є значною і лісгосподарські підприємства або не мають достатньо коштів або економічного інтересу в такому залісненні.⁵¹
- Складність у виділенні земель та оформленні правоустановчих документів для здійснення лісорозведення.
- Не забезпечується єдина державна інвентаризація лісів.
- Частина лісів перебуває поза сферою державного контролю.
- Заліснення і знеліснення не є предметом державної екологічної експертизи.

Частина 3: Визначення незаконних рубок

Одним з найбільш поширених визначень незаконних рубок є визначення ЄЕК ООН. Незаконна рубка має місце коли деревина заготовляється, транспортується, купується чи продається з порушенням національного законодавства. Незаконною може бути сама процедура заготівлі деревини, включно із корумпованими засобами отримання доступу до лісів, вилучення деревини без дозволу або вилучення з охоронюваних територій, вирубування охоронюваних видів чи вилучення деревини понад дозволені об'єми.⁵²

Діяльність розглядається як частина незаконних рубок згідно із визначенням ЄЕК ООН:⁵³

- вирубування охоронюваних видів
- дублювання ліцензій на рубки
- кільцювання для того щоб вбити дерева, а потім, ніби-то «законно», вирубати
- укладання угод з місцевими підприємствами для купівлі лісоматеріалів з охоронюваних територій
- рубки на охоронюваних територіях
- рубки поза межами дії концесії
- рубки на заборонених територіях, таких як круті схили, береги річок і водозборах
- вилучення занадто малих чи великих дерев з державних лісів
- вилучення більших об'ємів деревини, ніж дозволено
- повідомлення про великі об'єми, вилучені з лісових концесій для маскуванню того факту, що частина задекларованих об'ємів було вилучено з поза дозволених меж
- рубки без дозволів
- отримання концесії на рубки шляхом підкупу.

Не існує прямого визначення незаконних рубок в законодавстві України.

Стаття 246 Кримінального кодексу України передбачає відповідальність за незаконну порубку дерев і чагарників в лісах, захисних та інших лісових насадженнях, що заподіяло істотну шкоду, а також вчинення таких дій у заповідниках або в лісах під спеціальним захистом.⁵⁴

Кодекс України про адміністративні правопорушення передбачає відповідальність за такі порушення закону:

Стаття 64. Порушення встановленого порядку використання лісосічного фонду, заготівлі і вивезення деревини, заготівлі живиці.

Стаття 65. Незаконна порубка, пошкодження та знищення лісових культур. Незаконна порубка і пошкодження дерев і чагарників; знищення або пошкодження лісових культур, сіянців і або саджанців у лісових розсадниках і на плантаціях, а також молодняка природного походження і самосіву на площах, призначених під лісовідновлення.

Стаття 65-1. Знищення або пошкодження пожежних лісових смуг та захисних лісових насаджень.

Стаття 66. Знищення або пошкодження підросту в лісах.

Стаття 67. Здійснення лісових користувань не у відповідності з метою або вимогами, передбаченими в лісорубному квитку (ордері) або лісовому квитку.

Стаття 68. Порушення правил відновлення і поліпшення лісів, використання ресурсів спілої деревини.

Існуюче визначення незаконних рубок, яке використовуються в судовій практиці, міститься в Постанові Пленуму Верховного суду “Про судову практику у справах про злочини та інші правопорушення проти довкілля” № 17 від 10.12.2004⁵⁵ (абзац 2 частини 9 Постанови). Зокрема, визна-

ється незаконною порубка дерев і чагарників, вчинена: без відповідного дозволу; за дозволом, виданим із порушенням чинного законодавства; до початку чи після закінчення установлених у до-

зволі строків; не на призначених ділянках чи понад установлену кількість; не тих порід дерев, які визначені в дозволі; порід, вирубки яких заборонено.

Частина 4: Незаконні рубки

Об'єми і види незаконних рубок

Всі види незаконних рубок, визначені національним законодавством та міжнародними визначеннями, трапляються в Україні.

Жодний державний орган в Україні не збирає і не узагальнює дані щодо об'ємів незаконних рубок, незаконного експорту деревини чи зниження вартості деревини, з усіх наявних джерел.

Інформацію можна отримати з двох джерел:

- Державний комітет лісового господарства України.
- ЗМІ та оприлюднена інформація правоохоронних органів України і Державної екологічної інспекції і її територіальних органів.

Державний комітет лісового господарства України використовує термін “самовільні рубки” і оприлюднює статистику таких рубок. Згідно з даними Державного комітету лісового господарства України, об'єми таких рубок в 2008 році склали 20,1 тис. м³, що на 2,2 тис. м³ більше ніж в 2007 році. Протягом 2003-2007 рр. об'єми “самовільних рубок”, згідно з інформацією, наданою Держкомлісгоспом, постійно зменшувались. За даними ЄЕК ООН загальний об'єм самовільних рубок в 2003 р. складав 83,8 тис. м³.⁵⁶

Комітет, в основному, веде статистику справ незаконних рубок, які здійснюються місцевим населенням, відображаючи дуже малі об'єми.

Тяжко збирати дані щодо об'ємів інших видів незаконних рубок, включно з рубками, які проводяться організованими групами (часто за допомогою постійних користувачів лісів із порушенням різних національних законів), і спрямовані на продаж деревини чи лісоматеріалів. Такі типи незаконних рубок включають наступну практику:

- зниження об'ємів і якості деревини, яка вирубується згідно із законними документами — що призводить до зниження вартості деревини і

відповідно до втрат держави, в той час як прибуток отриманий внаслідок корупційних дій находить до корумпованих підприємців і представників органів влади;

- порушення правил рубок — проведення рубок поза межами відведених територій, вирубування інших дерев, ніж зазначено, санітарні рубки, рубки на раніше охоронюваних територіях, які втратили цей статус через корупцію, рубки на землях, відведених для створення охоронюваних територій, і навіть, на охоронюваних територіях);⁵⁷
- незаконні рубки, які не відповідають законно виданим документам (рубки та вилучення більших об'ємів деревини, ніж зазначено в дозволі);
- підпалювання лісів для їх подальшого вирубування шляхом санітарних рубок згідно із законно виданими документами;
- вирубування під прикриттям окремих працівників лісової охорони.⁵⁸

Такі злочини реєструються МВС, СБУ, Прокуратурою, Державною екологічною інспекцією. Однак, ці об'єми не відображені в наявних статистичних даних в основному через те, що ці органи влади не узагальнюють інформацію щодо об'ємів незаконно зрубанної деревини. Тому дуже важко оцінити об'єми таких рубок. Дані, що надходять від органів виконавчої влади та ЗМІ доводять, що проблема є дуже серйозною і об'єми таких рубок є набагато вищими ніж об'єми, зазначені в офіційних звітах Держкомлісгоспу.

Справи про незаконні рубки в Закарпатській, Львівській і Харківській областях

В жовтні 2009 р. Екологічна інспекція провела планові перевірки підприємств і викрила кілька порушень законодавства, в тому числі і незаконні рубки дерев в

ТАБЛИЦЯ 6: Тенденції порушень лісового законодавства, що реєструвалися Держкомлісгоспом в 2003-2008 рр.⁵⁹

РІК	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Кількість справ, тис.	15,5	14,7	12,9	13,8	12,1	10,2
Об'єм деревини, тис. м ³	40,2	30,4	28,0	24,7	17,9	20,1

Закарпатській області. 28 чоловік було притягнуто до адміністративної відповідальності за порушення екологічного законодавства і накладено штраф в розмірі 35 239 грн. за завдання шкоди природним ресурсам.

Прокуратура Закарпатської області порушила справи про зловживання службовими становищем проти представників державних підприємств Тячівського району, де втрати від незаконних рубок 1131 м деревини склали 1 900 000 грн., і проти члена сільської ради Перечинського району, лісника за професією, який організував кримінальну групу, яка проводила незаконні рубки 635 м дерев різних видів, завдавши шкоду на більш ніж 282 тис. грн.

В вересні 2007 року Прокуратура Закарпатської області порушила кримінальну справу проти підприємця, якого звинувачували у відмиванні грошей і в підробці супровідних документів. Будучи приватним підприємцем, залученим до експорту лісоматеріалів, в період між жовтнем 2006 р. і серпнем 2007 р. він провів контрабандою 764 м деревини вартістю 593 тис. грн. через Виноградівську митницю. Звинувачений купував деревину в різних осіб без належних документів і надавав фальшиві документи про походження деревини в Обласне управління лісового і мисливського господарства для отримання законних сертифікатів про походження деревини.

В 1999 р згідно рішення Львівської обласної ради більш ніж 10 охоронюваних територій області, загальна територія яких склала 4 000 га (в основному лісів), втратили свій статус. На цих територіях було здійснено масштабні рубки. Зокрема, це рішення вплинуло на заказник "Корналовичі" - території на якій знаходилися більш ніж 700 га дібров, а також багато рідкісних видів тварин і рослин з Червоної книги України, яка перебувала під захистом з 70-х років. Територія цієї охоронюваної території було зменшено на третину в 1997 р., її охоронний статус було скасовано через два роки, що призвело до вирубування старих дубів. Науковці визнали, що йде вирубка цінних лісів і обласна рада повернула охоронний статус лише 100 га лісів.

Більше того, в заказнику "Володимирівський", виходили унікальні заплавні озера з реліктовою фауною через те, що дерева у прибережній захисній смугі були знищені, ліс було вирубане до межі води під прикриттям санітарних рубок. Рубки також проводи-

лись на територіях, зарезервованих для створення Слобожанського національного парку в Харківській області.

Джерела: <http://www.zn.ua/3000/3320/67451/>
<http://mvs.gov.ua/mvs/control/main/uk/publish/article/143225;jsessionid=30C24CA0D8E84D088230F1DB1FBAA18E>

Основний об'єм української деревини дуба (більш ніж 90%) заготовлюється в лісах Держкомлісгоспу. В 2007 р. планований об'єм заготівлі дубової деревини складав 420 тис м³, однак за 11 місяців 2007 р. Україна експортувала 850 тис м³ лісоматеріалів з дубу. Основними експортерами найбільш цінної деревини дубу є малі компанії та приватні підприємці, яких важко контролювати.⁶⁰

Санітарні рубки, які проводяться в українських лісах, заслуговують на особливу увагу. Об'єми так званих рубок догляду і санітарних рубок знаходяться на дуже високому рівні (приблизно 57% загального об'єму заготовленої деревини протягом 2003-2007 рр.)⁶¹ і часто включають вирубку найбільш цінних дерев. Існує кілька причин проведення таких рубок всупереч закону:

Велика частина українських лісів підпадає під різні види охоронних режимів і на цих територіях головні рубки заборонені. Лісові господарства здійснюють санітарні рубки для забезпечення рентабельності їх економічної діяльності і для обходу обмежень охоронного режиму.

Санітарні рубки були більш рентабельними ніж головні через те, що лісові господарства не сплачують податки за деревину, зрубану в результаті санітарних рубок (крім суцільних санітарних рубок і лісовідновлювальних рубок).⁶²

Санітарні рубки часом роблять можливими вирубування найбільш цінної здорової деревини (разом із хворими деревами). Згідно з даними Держкомлісгоспу, існує нагальна потреба здійснення санітарних рубок в частині вторинних хвойних лісів Українських Карпат, але згідно з даними експертів Світового банку, основні об'єми санітарних рубок

здійснюються в дібровах лісостепової частини України⁶³ (попит і ціни на деревину дуба дуже високі).

Як результат інтенсивних санітарних рубок та інших проміжних рубок, стиглі ліси в Україні є вкрай зрідженими (значне відхилення від нормальної повноти лісостану).

Повнота лісостанів в Україні

Повнота лісостану і запас деревини в молодих лісах приблизно дорівнюють чи є вищими за відповідні характеристики нормальних лісостанів (індекс нормальних деревостанів > 1).

Для середньовікових лісостанів характеристики є близькими до таких же нормальних лісів (повнота лісостану ≈ 1).

Починаючи з пристигаючих лісостанів спостерігається різке зменшення запасу в реальних лісостанах на противагу нормальному лісостану.

Стиглі лісостани є надмірно зрідженими через здійснення різних видів рубок, пов'язані з «доглядом за лісом». Як результат повнота лісостанів знижується до < 0,7 для значної частини зрілих лісостанів. Такі ліси є деградованими і мають переглядатись.⁶⁴

Навіть після таких інтенсивних санітарних рубок та інших проміжних рубок, пропорція дров'яної деревини в деревині, отриманій від рубок головного користування, є дуже високою (приблизно 30%).⁶⁵ Пропорція дров в структурі ділової деревини повинна коливатись від 2% (ялина) до 12% (осика).^{66,67}

Зазвичай лісові господарства мають всі необхідні документи для санітарних рубок, але ці документи часом видані на ненаукових підставах і не обов'язково враховують екологічні аспекти. Для лісгосподарських підприємств нескладно отримати необхідне «наукове» документальне обґрунтування, оскільки основна частина лісової науки в Україні залежить від Державного комітету лісового господарства України. Крім того, відповідно до діючого законодавства для здійснення санітарних рубок не потрібно наукового обґрунтування, крім територій природно-заповідного фонду.

Експорт та імпорт незаконно отриманої деревини

Не існує достатньої статистики щодо експорту та імпорту незаконно отриманої деревини. Час від часу, інформація про спроби експорту незаконно добутої деревини просочується в ЗМІ, відкриваючи існування чорного ринку заготівлі і продажу деревини. Така діяльність спричиняє значні втрати держави як в економічному, так і екологічному аспектах. Україна імпортує в основному продукти деревообробки, через це важко оцінити рівень нелегального імпорту. Крім того, Україна в основному імпортує деревину з Росії, і ні російські органи влади, ні експерти не розглядають Україну як великого імпортера російського незаконно отриманої деревини.

Незаконного експорту деревини

Згідно з наявним даним, протягом 2008 року, Україна експортувала майже 2,4 мільйони м³ деревини, включно з 960 тис. м³ технологічної (низькоякісної) деревини. Внаслідок незаконного переміщення деревини втрати державних лісгосподарських підприємств складають 0,5 млрд. грн. (біля 46 млн. євро) щорічно. В Закарпатській області СБУ оцінила об'єм незаконного експорту деревини в 4 млн. грн. за 2006 р.⁶⁸

Інформація, оприлюднена Митницею України та СБУ, свідчить, що найбільш популярними шляхами експорту незаконно отриманої деревини є підrobка сертифікатів походження деревини і транспортних документів,⁶⁹ а також заниження вартості деревини. Крім того, брак експертів на митниці і корумпованість деяких митних службовців створює умови для оформлення підrobлених митних декларацій на вантаж.

Справи про незаконний продаж деревини

9 листопада 2009 р. Ужгородська митниця проінформувала Західну інформаційну корпорацію, що вона конфіскували 85 м³ деревини буку, яка незаконно експортувалась з України. Заявлено також, що протягом чотирьох останніх років об'єми експорту паливної деревини різко зросли. В 2005 р. валовий експорт паливної деревини через Ужгородську митницю склав 7

тис. тон, тоді як експорт паливної деревини через зазначені митниці протягом 2009 р. склав 56,6 тис. тон.

Наступна справа, яка розслідувалась Службою безпеки України і характеризує деякі з проблем лісового сектору, має транскордонний вплив. В результаті розслідування потоку міжнародних перевезень, СБУ викрила перевезення високоякісної деревини під виглядом низькоякісної. В цьому злочині приймали участь лісогосподарські підприємства з майже усіх областей України, митниці, транспортні та брокерські компанії. Вищезгадана деревина експортувалась через п'ять морських портів в Туреччину і Болгарію. Справа “Капрікорн” була порушена після того як Служба безпеки України перевірила митні документи на перевезення вантажу деревини судном “Капрікорн” і зазначила різницю між реальною якістю деревини (згідно висновків експертів) і якістю зазначеною в доданій митній декларації. Загальна вартість виявленої ділової деревини, яка не була включена в декларацію, склала 328 тис. грн.. Вартість партії деревини, призначеної для нелегального експорту, яку було затримано Службою безпеки України в 2008 р. склала 600 тис. грн. Серед документів, вилучених під час слідства, був контракт з компанією з Великобританії на постачання деревини на 100 000 євро.⁷⁰

Оскільки не існує повної інформації щодо об'єму експорту та імпорту незаконно отриманої деревини, органам влади необхідно збирати дані про всі випадки незаконного експорту та імпорту деревини з усіх джерел і органів влади, для підготовки централізованої статистичної інформації.

Інші види порушень лісового законодавства

Незаконне захоплення лісових земель — трапляється в основному біля великих міст та курортів. Найбільш складна ситуація у Київській, Львівській, Харківській областях та на Кримському п-ові, а також в інших курортних регіонах. Ліси в основному захоплюються для зведення будинків (котеджів) та інших споруд.

Довгострокова оренда лісів. Хоча така оренда в основному відбувається на основі законно виданих документів, нові орендарі порушують закон через зведення будинків та інших споруд на орендованих землях, незаконно вирубують дерева та обмежують доступ місцевого населення на орендовані території.⁷¹

Незаконний видобуток корисних копалин на лісових землях. Ця діяльність спостерігається у майже

всіх областях України і стосується видобутку корисних копалин місцевого значення (піску і т. ін.) і бурштину⁷² організованими групами. МВС не відзначається високою ефективністю в попередженні і розслідуванні таких злочинів, слабкості виявляє і судова система. Проблема незаконного видобутку бурштину значуща для Полісся (Північ України).

Незаконні рубки в Чорнобильській зоні відчуження. Факти незаконних рубок і купівлі радіоактивно забрудненої деревини (разом з металобрухтом і запчастинами до машин) з Чорнобильської зони були викриті Службою безпеки України у травні 2008 р. Кримінальні групи складались з працівників правоохоронних органів, водіїв, працівників служби безпеки, дезактиваторів, продавців тощо.

Вплив незаконних рубок

Стаття 1 Лісового кодексу України говорить, що ліси України є національним багатством і, відповідно до їх функцій і розміщення мають в основному водоохоронні, захисні, санітарно-гігієнічні, оздоровлюючі, рекреаційні, естетичні, освітні та інші функції і є джерелом задоволення потреб суспільства в лісових ресурсах.

Вплив сучасної практики ведення лісового господарства на навколишнє середовище та екосистеми є суперечливим. З одного боку лісовий покрив України вважається недостатнім для забезпечення екологічної функції лісів (позитивний вплив лісів на клімат, ґрунти і водні ресурси)⁷³, тому були розроблені державні програми, спрямовані на збільшення лісових територій; з іншого боку, негативний вплив незаконних рубок та деякої іншої законної та незаконної діяльності, приклади якої надані нижче, відображені у багатьох наукових дослідженнях.

Оскільки не існує систематизованих даних щодо об'ємів незаконних рубок в Україні, неможливо врахувати загальний об'єм втрат, спричинених незаконними рубками. Не існує реальної оцінки фінансових втрат, але оприлюднені розслідування і підтверджені факти свідчать, що втрати можуть досягати значних масштабів (наприклад, 46,3 млн. євро втрат від незаконного експорту деревини).

ТАБЛИЦЯ 7: Вплив на навколишнє середовище сучасної практики ведення лісового господарства, включно з незаконними рубками

Діяльність Держкомлісгоспу та інших органів влади, відповідальних за управління лісовим господарством в Україні, спрямовані на збільшення територій покритих лісами, заліснення бідних сільськогосподарських земель і земель пошкоджених ерозією, відновлення земель, тощо.

ПРАКТИКА	ВПЛИВ
Заліснення малопродуктивних та деградованих земель	- Зменшення ерозії (водна та вітрова ерозія) - Скорочення викидів двоокису вуглецю, вловлення і утримання вуглецю - Захист родючості ґрунтів - Покращення режиму ґрунтів і поверхневих вод території і водотоків
Відновлення промислово забруднених земель	- Скорочення забруднення і шляхів міграції забрудників - Скорочення викидів двоокису вуглецю, вловлення і утримання вуглецю
Створення змішаних, неоднорідних за віком лісів в деяких регіонах, в основному, в Карпатах	- Охорона біорізноманіття - Збільшення опірності лісів

В той же час, практика ведення лісового господарства може мати шкідливий вплив на навколишнє середовище. Такий вплив може пояснюватися неузгодженістю існуючого законодавства з певними практичними правилами і порушенням законодавства, включаючи:

ПРАКТИКА	ВПЛИВ
Незаконні рубки	- Паводки в гірських регіонах як результат неможливості зніснених земель вбирати і утримувати вологу, перегородження річок неділовою деревиною - Втрата біорізноманіття через втрату середовищ існування, чинник неспокою для тварин, знищення екосистем тощо - Ерозія як результат транспортування деревини без необхідних заходів із захисту ґрунту і неправильне розміщення лісосік - Замулення річок через зростання ерозії і використання водотоків для транспортування деревини
Суцільні рубки в гірських лісах	Інтенсифікація ерозії і повеней
Неправильне розміщення лісосік, особливо в гірських лісах	Інтенсифікація ерозії
Рубки і транспортування деревини в теплий період року на лісосіках	Винищення молодняка, пошкодження ґрунту (залежно від стану і віку підросту та способів трелювання може бути зменшений)
Трелювання деревини, яке пошкоджує ґрунт	Зростання ерозії, додаткові витрати для відновлення лісів

Аналіз методів та ефективності боротьби із незаконними рубками

Українське законодавство передбачає кримінальну, адміністративну, цивільну і дисциплінарну відповідальність за різні види незаконної діяльності, що об'єднані терміном “незаконні рубки”.

Перелік законодавчих актів, які містять положення стосовно рубок

- Правила рубок головного користування в лісах України, затверджені наказом Державного комітету лісового господарства України від 23.12.2009 № 364..
- Санітарні правила в лісах України, затверджені Постановою Кабінету Міністрів України №555 від 27 липня 1995 року.
- Правила поліпшення якісного складу лісів, затверджені Постановою Кабінету Міністрів України № 724 від 12 травня 2007 року.
- Закон України Про мораторій на проведення суцільних рубок на гірських схилах в ялицево-букових лісах Карпатського регіону від 10 лютого 2000 року.

ТАБЛИЦЯ 7: Вплив на навколишнє середовище сучасної практики ведення лісового господарства, включно з незаконними рубками (продовження)

Інші види впливу спостерігаються через практику яка більш чи менш відповідає існуючим законодавчим вимогам (як мінімум їм не суперечить), але які не базуються на сучасних наукових досліджень, такі як:

ПРАКТИКА	ВПЛИВ
Рубки на територіях, призначених для створення охоронюваних територій в майбутньому	Втрата біорізноманіття
Санітарні та інші рубки, включно з суцільним санітарним рубками, на деяких із охоронюваних територій з низьким рівнем захисту і на територіях національних парків і регіональних ландшафтних парків, де дозволене ведення лісового господарства	Втрата біорізноманіття, зменшення опірності лісів
Вирощування штучних монокультурних лісів	Втрата біорізноманіття, зменшення опірності лісів
Неузгодженість санітарних рубок з потребами охорони біорізноманіття, охорони і підтримки стійкості екосистем	Втрата біорізноманіття, зменшення опірності і шкідливий вплив на екологічні функції лісів
Надмірне проріджування лісів шляхом санітарних та рубок догляду	Зменшення опірності і продуктивності лісових екосистем, пошкодження лісів вітром, зараження паразитами
Вирубування територій, призначених під лижні спуски	Втрата біорізноманіття, фрагментація екосистем, інтенсифікація ерозії

- Порядок спеціального використання лісових ресурсів, затверджений Постановою Кабінету Міністрів України № 761 від 23 травня 2007 року.
- Правила рубок головного користування в гірських лісах Карпат, затверджені Постановою Кабінету Міністрів України № 929 від 22 жовтня 2008 року.

Постійні лісокористувачі і власники лісів (приватних) складають перший рівень захисту лісів від незаконних рубок. Відповідно до частини 2 статті 14 Лісового кодексу України, громадяни та юридичні особи, які мають у приватній власності ліси, зобов'язані:

- вести лісове господарство на основі матеріалів лісовпорядкування відповідно до цього Кодексу;
- охороняти ліси;
- дотримуватися правил і норм використання лісових ресурсів;
- вести лісове господарство та використовувати лісові ресурси способами, які не завдають шкоди навколишньому природному середовищу, забезпечують збереження корисних властивостей лісів і створюють сприятливі умови для їх охорони, захисту та відтворення;
- вести первинний облік лісів, надавати в уста-

новленому законодавством порядку статистичну звітність та інформацію про стан лісів і використання лісових ресурсів;

- забезпечувати охорону типових та унікальних природних комплексів і об'єктів, рідкісних і таких, що перебувають під загрозою зникнення, видів тваринного і рослинного світу, рослинних угруповань, сприяти формуванню екологічної мережі відповідно до природоохоронного законодавства.

Згідно із частиною 2 статті 19 Лісового кодексу України постійні лісокористувачі зобов'язані:

- охороняти ліси;
- дотримуватися правил і норм використання лісових ресурсів;
- вести лісове господарство на основі матеріалів лісовпорядкування, здійснювати використання лісових ресурсів способами, які забезпечують збереження оздоровчих і захисних властивостей лісів, а також створюють сприятливі умови для їх охорони, захисту та відтворення;
- вести первинний облік лісів;
- дотримуватися встановленого законодавством режиму використання земель;

- забезпечувати охорону типових та унікальних природних комплексів і об'єктів, рідкісних і таких, що перебувають під загрозою зникнення, видів тваринного і рослинного світу, рослинних угруповань, сприяти формуванню екологічної мережі відповідно до природоохоронного законодавства.⁷⁴

Великою проблемою є те, що склад злочину незаконних рубок в Кримінальному кодексі України і в Кодексі України про адміністративні правопорушення співпадає, отже існує ризик призначення більш м'якого покарання.

- Боротьба з незаконними рубками здійснюється в декілька кроків:
- Попередження в основному забезпечується лісниками і лісовою охороною шляхом контролю за лісами
- Виявлення — інспекціями і перевітками (див. вище) а також громадськими організаціями і громадянами
- Розслідування — правоохоронними органами, а також КРУ і громадськими організаціями, які подають документи в Прокуратуру чи в суд
- Зменшення — за допомогою сертифікатів, перевірок

Попередження — ліцензування, відслідковування руху деревини, тощо

Практика ліцензування

Розрахункові лісосіки для постійних лісокористувачів та власників лісів є лімітами на заготівлю деревини при проведенні рубок головного користування.

Розрахункова лісосіка — це розрахунковий норматив щорічного розміру користування деревиною від рубок головного користування, який забезпечує безперервне невиснажливе використання і повне використання запасів стиглої деревини та служить підставою для планування розміру її відпуску

Пропозиції щодо об'ємів і місць розрахункових лісосік державними лісовпорядними організаціями згідно з відомістю визначення розрахункової лісосіки на ревізійний період і розглядаються представниками Автономної республіки Крим, Державного комітету лісового господарства України, територіальними органами Міністерства охорони навколишнього природного середовища,

органами місцевого самоуправління (за згодою), та іншими зацікавленими сторонами. Відповідні документи, включно матеріалами обґрунтування розрахункових лісосік та обґрунтування щодо змін, які відбулися в лісовому фонді і впливають на розрахункову лісосіку, подаються до Державного комітету лісового господарства України і затверджуються Наказом Міністерством охорони навколишнього природного середовища. Постійні лісокористувачі і власники лісів таким чином проінформовані про санкціоновані рубки і інформація про затверджені розміри (об'єми) деревини в рубку надсилається відповідним органам Держкомлісгоспу, Мінприроди, обласним державним адміністраціям і виробничим підприємствам для використання в їх діяльності.⁷⁵

Лісорубний квиток відповідає спеціальному дозволу (ліцензії). Лісорубний квиток видається виконавчим органом з питань лісового господарства Автономної республіки Крим, і територіальними органами Держкомлісгоспу, на заготівлю деревини підчас рубок головного користування, на підставі затвердженої в установленому порядку розрахункової лісосіки.⁷⁶ Відповідно до лісорубного квитка здійснюється розрахунок лісоматеріалів, встановлення умов лісокористування і транспортування заготовленої деревини, умови і методи очищення лісосік і розрахунок природного самовідновлення дерев. Його також використовують для обліку оплати за користування лісовими ресурсами.

Для отримання лісорубного квитка власник або постійний лісокористувач повинен надати наступні документи:

- заявку на використання лісових ресурсів підчас проведення рубок головного користування;
- відомість чергової лісосіки;
- польову перелікову відомість;
- переліково-оцінювальну відомість;
- карту технологічного процесу розробки лісосіки;
- план лісосіки.

Заявку на отримання квитка на рубку головного користування можна оформити в межах місяця після початку рубки, особливо якщо дерева можуть впасти на лінії електропередач чи спричинити нещасний випадок чи аварію, якщо дерева використовуються для наукових досліджень, чи знаходяться на території лісів пошкоджених природними явищами, хворобами і паразитами, за згодою постійного лісокористувача.

Як виняток, Держкомлісгосп має право поміняти лісосіку через її недоступність (в межах розрахункової лісосіки) після прохання його органів.

Лісорубний квиток може бути анульовано рішенням органів Держкомлісгоспу, або на прохання власника лісу чи постійного лісокористувача.

Відслідковування руху деревини

Відслідковування руху деревини починається із стадії ліцензування і продовжується шляхом огляду на місцях.

Огляд проводиться власниками лісів чи постійним лісокористувачами — для перевірки точності і повноти проведення рубок, виявлення дерев, які не повинні були бути зрубані, виявлення деревини, яка повинна бути вивезена, і перевірки відповідності проведення рубки вимогам законодавства — згідно з наступними умовами:

- місць рубок — протягом 5 днів у випадку ведення обліку за кількістю заготовленої деревини і 15 днів у випадку коли здійснюється будь-який інший вид обліку.
- Місць заготівлі другорядних лісових матеріалів — протягом 20 днів після завершення строку, визначеного для вивезення таких продуктів;
- місця заготівлі живиці — щорічно після завершення сезону підсочування;
- не пізніше ніж 15 днів після збігання терміну встановленого для вивезення деревини;
- у випадку відстрочення вивезення заготовленої деревини, огляд місця заготівлі проводиться не пізніше ніж за 5 днів до збігання терміну для заготівлі чи вивезення деревини. Повторна перевірка здійснюється після збігання терміну відстрочення.

Облік заготівлі деревини і вторинних лісових ресурсів проводиться щодо їх кількості. Перевірка місць лісозаготівлі і зберігання деревини, зазначених в лісорубному квитку, здійснюється до їх вивезення.

Результати перевірки обліковуються в акті перевірки, де вказується об'єм заготовленої деревини, вторинних продуктів лісництва, а також зазначаються об'єми будь-якого іншого використання лісу.

Якщо загальний об'єм заготовленої деревини перевищує зазначений в лісорубному квитку на більш ніж 10%, або вихід ділової деревини (кругляка) перевищує згаданий об'єм на більш ніж 15%, власник лісу чи постійний лісокористувач повинен спла-

тити нормативну вартість за додатково заготовлену деревину.⁷⁷

Дерева маркуються лісокористувачем на місці відповідно до їх призначення і вартості (ділова деревина, дрова).

Моніторинг і раннє попередження екологічних ризиків щодо лісів

В Україні система раннього повідомлення, моніторингу і оцінки природних і антропогенних екологічних ризиків організована Міністерством надзвичайних ситуацій України. Вона складається з територіальних і спеціальних підрозділів і відділів Міністерства надзвичайних ситуацій України, включно з гідрометеорологічним наглядом і системою попередження.

Найпоширенішою проблемою в лісах є лісові пожежі (загальна кількість лісових пожеж які трапилися в 2008 р. складає 3316). За попередження і захист лісів від пожеж в Україні відповідає Державна пожежна служба Міністерства надзвичайних ситуацій, Відділ охорони, захисту лісу та боротьби з лісопорушеннями Державного комітету лісового господарства, пожежні служби спеціалізованих лісгосподарських підприємств під керівництвом Міністерства аграрної політики України та інші органи влади.

Станом на 2008 р. Державний комітет лісового господарства України мав 307 лісгосподарських підприємств, які включали 1 617 лісових підрозділів і 272 пожежні станції. Загальна кількість працівників Держкомлісгоспу, які здійснюють різноманітні види діяльності з охорони лісів від пожеж, складала більш ніж 20000 працівників Лісової охорони. Також на період лісових пожеж як спостерігачів було залучено 1500 чоловік.

Приблизно 4 млн. га лісів в Автономній республіці Крим і в 12 областях контролювалися з повітря. Контроль здійснювався повітряним підрозділом Українська державна база авіаційної охорони лісів Держкомлісгоспу (для патрулювання використовувались літаки, вертольоти і надлегкі літальні апарати).

Спостереження з землі здійснювалось з 557 спостережних пунктів (включно з 400 вежами, 25 з яких обладнані телевізійними системами спостереження).

Інформація про лісові пожежі надходить від лісників до Державного комітету лісового господарства щодня. У випадку ризику поширення пожежі на територію більшу ніж 5 га і потреби для залучення додаткових сил для попередження надзвичайної ситуації інформація (повідомлення) повинна бути негайно на-

діслана в місцевий підрозділ Міністерства надзвичайних справ України і Держкомлісгосп.

Інші процеси, природні явища в лісах України, пошкодження лісів включають зараження паразитами і хвороби. Загальна площа лісів, уражених паразитами і хворобами у 2008 р. склала 433,6 тис. га, але вона скорочується. В той же час, згідно з інформацією Держкомлісгоспу, всихання вторинних ялинових лісів Карпат становить небезпеку і може розглядатись як надзвичайна ситуація і природне явище. Цей феномен має місце у вторинних ялинових лісах, які були вирощені в неналежних лісо-рослинних умовах.⁷⁸

Згідно з даними Міністерства надзвичайних ситуацій України і Державного комітету лісового господарства України, наявні ресурси є недостатніми для вирішення цих проблем. Основні потреби включають:

- нові машини та обладнання (більш ніж 60% пожежних автомобілів Держкомлісгоспу працюють більше 16 років)
- фінансування повітряної охорони лісів
- вчасна заміна засобів гасіння пожеж, термін дії яких закінчився, на нові
- утримання лісових доріг і пожежних водойм
- більш активні інформаційні кампанії для населення
- боротьба з сільськогосподарським палами
- покращення якості розслідування справ про пожежі і невідворотність покарання винних осіб

В Україні також існує система сповіщення про природні і антропогенні лиха, включно з надзвичайними ситуаціями, пов'язаними з лісами і лісовим господарством.

Сповіднення сусідніх країн про надзвичайні ситуації здійснюється Міністерством надзвичайних ситуацій України і відповідними органами влади сусідніх країн. Правовим підґрунтям для таких сповіщень є двосторонні угоди. Україна має такі угоди з усіма сусідніми країнами, окрім Румунії. Угода з Румунією знаходиться на стадії розробки.

Також існує система сповіщень про надзвичайні ситуації, включно з природними, в басейні р. Тиса між Україною, Румунією, Угорщиною і Словаччиною. Ця система працює на регіональному рівні.

Враховуючи те, що Карпатська конвенція зазначає раннє сповіщення як один з важливих заходів, які потрібно вживати для уникнення або зменшення втрат від природних та антропогенних лих, передбачається, що в рамках Конвенції буде розроблено механізм співробітництва.

Попередження експорту незаконно отриманої деревини і скорочення незаконних рубок також підтримується запровадження Сертифікату походження деревини і лісоматеріалів, — цей документ є обов'язковим для здійснення експортних операцій, необхідний для продукції, яка класифікується як кругляк чи лісоматеріали. Будь-яка організація, яка експортує деревину чи лісоматеріали, має отримати Сертифікат походження деревини і лісоматеріалів. Цей сертифікат видається на кожен партію матеріалів, оформлених одним транспортним документом і є дійсним протягом 60 днів після дати видачі. Щоб отримати Сертифікат експортер подає заявку в обласне управління лісового господарства з даною копією (з обов'язковим наданням оригіналу) транспортних документів на купівлю деревини і/або лісоматеріалів чи лісорубного квитка.⁷⁹

Додатковий інструмент знаходиться в процесі розробки Державним комітетом лісового господарства України та інших зацікавлених організацій. Це - єдина Державна система електронного обліку деревини. Ідея створення такої Системи була прийнята Постановою Кабінету міністрів України № 1090-р від 16 вересня 2009 р. Створення такої системи потребує:

- розробки інструкцій для управління процесом обороту деревини (від рубки до продажу) із запровадженням вимог до маркування деревини і її обліку;
- впровадження маркування прямо на місці вирубки уніфікованими позначеннями з додаванням штрих-коду та ідентифікаційного номеру для реєстрації походження, технічних, кількісних і якісних показників;
- автоматичного зчитування інформації штрих-коду при занесенні в систему обліку деревини в електронному форматі;
- автоматичного оформлення документів для транспортування деревини;
- автоматичного приймання та обліку деревини з лісосік, на місцях її зберігання і транспортування і облік деревини на продаж;
- електронний контроль руху деревини, особливо через митний кордон України;
- обладнання лісгосподарських підприємств засобами маркування деревини, засобами обробки і передачі інформації, та впровадження сучасного програмного забезпечення;

- створення комплексної системи захисту інформації.

Кабінет міністрів України 19 листопада 2009 р. прийняв Постанову №1408-р “Про схвалення плану дій щодо концепції створення Державної системи електронного обліку деревини”, яка деталізує план розробки системи і визначає відповідальні органи.

Планується, що систему буде розроблено до кінця 2012 р. Очікується, що вона допоможе в боротьбі з незаконними рубками, контрабандою, організованою злочинністю і корупцією, допоможе ефективно відслідковувати рубки, покращити контроль за охоронюваними лісами і вчасно притягати до відповідальності порушників лісового законодавства.⁸⁰

Правозастосування

Перевірки правоохоронних органів є наступною стадією в боротьбі з незаконними рубками. Вони включають:

- інспекції на місці: інспекції в лісах, інспекції на місцях проведення рубок, які проводяться Державною лісовою охороною та іншими правоохоронними органами, такими як Державна екологічна інспекція;
- стадія перевірки законності заготівлі деревини і її транспортування (проводиться Державною автотранспортною інспекцією Міністерства внутрішніх справ, Державною лісовою охороною, Державною екологічною інспекцією чи представниками інших правоохоронних органів);
- перевірка законності отримання деревини споживачами (в основному проводиться великими компаніями та експортерами деревини, які цінують свою репутацію);
- перевірка деревообробними підприємствами та приватними особами;
- перевірка деревини на кордоні (проводиться Державною митною службою, Державною прикордонною службою чи Службою безпеки України);
- перевірка діяльності постійних лісокористувачів, власників лісів, деревообробних компаній і торговельних підприємств.

Розслідування справ про незаконні рубки здійснюється правоохоронними органами, уповноваженими розслідувати злочини згідно із законодавством. Система включає:

- перший рівень: Державна лісова охорона і Державна екологічна інспекція (на місці), Державна митна служба України, Державна прикордонна служба України
- другий рівень: Міліція (Міністерство внутрішніх справ України), Податкова міліція (Державна податкова адміністрація України), Служба безпеки України і окремо — Головне контрольно-ревізійне управління України
- третій рівень: Прокуратура України (включно з Екологічною прокуратурою як відділення Прокуратури)
- четвертий рівень: судочинство (суди)

Згідно з даними, отриманими від представників Держкомлісгоспу, ефективність розслідування злочинів і справ про незаконні рубки міліцією і прокуратурою є досить низькою. Основна частина кримінальних справ щодо незаконних рубок, які були передані в міліцію і прокуратуру для розслідування, не доходить до суду.

Можна зазначити, що громадські організації є важливим джерелом виявлення порушень лісового законодавства. Багато гучних справ стосовно незаконних рубок та інших порушень лісового законодавства були ініційовані НУО. Вони активно збирають інформацію і документи, роблять фотографії і передають справи правоохоронним органам і ЗМІ.

Покарання за незаконні рубки перераховані в законодавстві і включають штрафи, відшкодування збитків, арешт, судову заборону і ув'язнення з конфіскацією незаконно отриманої деревини.

Справа: Ініціатива Жидачівської районної ради (Львівська область)

В 2009 р., депутати Жидачівської районної ради проголосували за тимчасову заборону всіх рубок головного користування та іншої економічної лісгосподарської діяльності, крім насадження дерев. Було прийнято рішення про створення Комісії, яка складатиметься з спеціалістів, представників правоохоронних органів, екологів, представників громадськості; також було вирішено дослідити реальний стан лісів району і правові підстави рубок.

Рішення було ініційовано Комісією із законності Жидачівської районної ради у відповідь на звернення від місцевих жителів, занепокоєних масовим вирубуванням (законним і незаконним) лісів.

Комісія районної ради вимагає від органів влади, відповідальних за ведення лісового господарства, публічності і прозорості, включно з публікацією в ЗМІ інформації про рубки, що здійснюються всіма уповноваженими органами. Крім того, органи місцевого самоврядування території повинні бути проінформовані про рубки і маршрути транспортування деревини повинні погоджуватись з ними. Проте, до сьогодні такі вимоги не були чітко дотримані.⁸¹

Додаток: Посилання

Книги та інші публікації

- Condition of Forests of the Ukrainian Carpathian Mountains, Environmental Problems and Prospects./ G.Krynytskyi, P. Tretyak. / Ecological Problems of Carpathian Region/ Proceedings of the Shevchenko Scientific Society. Volume XII. Lviv: 2003.
- FERN, 2002. Illegal logging, and the global trade in illegally sourced timber: a crime against forests and peoples. April 2002.
- Forestry of Ukraine. State Committee of Forestry of Ukraine. Kyiv: Eko-inform, 2009.
- State of Europe's Forests 2007. The MCPFE Report on Sustainable Forest Management in Europe.
- День. №. 167 (3087), 19 вересня 2009 року
- Андрій Бобко. Повзуча екологічна диверсія у лісах України. Дзеркало Тижня №4 (379) від 27 січня – 4 лютого 2004 р.
- Державний комітет статистики України. Україна у цифрах у 2008 році. Статистичний збірник. / За ред. Осауленка О. Г. – Київ: Інформаційно-аналітичне агентство, 2009
- Кластерний аналіз лісового сектору Карпатського регіону України та рекомендації для кластерного менеджменту. Скорочений звіт 2008.
- Лесная энциклопедия: в 2-х т. / Гл. ред. Воробьев Г. И. ; ред. кол.: Анучин Н. А. , Атрохин В. Г., Виноградов В. Н. и др.- М.: Сов. энциклопедия, 1985.
- Лісове господарство України: стратегія розвитку. / За ред. Юхновського І. Р. К.: Міжвідомча аналітично-консультативна рада з питань розвитку продуктивних сил і виробничих відносин., 2003
- Нормативно-справочные материалы для таксации лесов Украины и Молдавии. Госкомитет СССР по лесному хозяйству, Киев, «Урожай», 1987
- Свириденко В. Є., Бабіч О. Г., Киричок Л. С. Лісівництво. / За ред. В. Є. Свириденка – К.: Арістей, 2005.

Джерела в Інтернеті

- <http://dklg.kmu.gov.ua>
- <http://www.lesovod.org.ua>
- <http://rada.gov.ua>
- <http://www.actiondatagroup.com>
- <http://www.kontrakty.com.ua>
- <http://www.mukachevo.net>
- <http://techinles.org.ua/>
- <http://www.ifer.cz>
- <http://www.menr.gov.ua>
- <http://www.transparency.org>
- <http://www.mcpfe.org>
- <http://www.mns.gov.ua>
- <http://fleg.org.ua>
- <http://www.unece.org>
- <http://www.zhitomir.info>
- <http://zakon.nau.ua>
- <http://www.dt.ua>
- <http://woodex.ua>
- <http://www.ostro.org>
- <http://beiukr.blogspot.com>
- <http://eco-ua.org>
- <http://provinciyya.rv.ua>
- <http://rp.mk.ua>
- <http://www.wz.lviv.ua>
- <http://sbu.gov.ua>
- <http://mvs.gov.ua>

Примітки

- 1 Ст. 1 ч.1 Лісового кодексу України
- 2 Ст. 1 ч.1 Лісового кодексу України
- 3 http://dklg.kmu.gov.ua/forest/control/uk/publish/article?art_id=62921&cat_id=32867
- 4 Свириденко В. Є., Бабіч О. Г., Киричок Л. С. Лісівництво. / За ред. В. Є. Свириденка – К.: Арістей, 2005. - с. 74
- 5 http://dklg.kmu.gov.ua/forest/control/uk/publish/article?art_id=62921&cat_id=32867
- 6 http://dklg.kmu.gov.ua/forest/control/uk/publish/article?art_id=62921&cat_id=32867
- 7 http://dklg.kmu.gov.ua/forest/control/uk/publish/article?art_id=62921&cat_id=32867
- 8 Лесная энциклопедия: в 2-х т. / Гл. ред. Воробьев Г. И. ; ред. кол.: Анучин Н. А. , Атрохин В. Г., Виноградов В. Н. и др.- М.: Сов. энциклопедия, 1985. - 563 с., ил. - с. 511
- 9 http://www.lesovod.org.ua/webfm_send/57
- 10 <http://www.lesovod.org.ua/node/611>,
- 11 Держкомлісгосп підкреслює, що для запобігання завдання шкоди довкіллю будь-якій діяльності із заліснення повинно передувати надання відповідних висновків територіальними органами виконавчої влади, у тому числі територіальними природоохоронними органами, до компетенції яких віднесені повноваження з питань охорони і захисту унікальних природних комплексів і об'єктів, рідкісних і таких, що перебувають під загрозою зникнення, видів рослинного і тваринного світу.
- 12 http://dklg.kmu.gov.ua/forest/control/uk/publish/article?art_id=62921&cat_id=32867
- 13 <http://www.lesovod.org.ua/node/72>
- 14 Державний комітет статистики України. Україна у цифрах у 2008 році. Статистичний збірник. / За ред. Осауленка О. Г. – Київ: Інформаційно-аналітичне агентство, 2009 – с. 175
- 15 З 1993 р. біосферний заповідник.
- 16 З 1998 р. біосферний заповідник.
- 17 З 1992 р. біосферний заповідник.
- 18 З 1983 р. біосферний заповідник.
- 19 З 1993 р. національний парк.
- 20 Державний комітет статистики України. Україна у цифрах у 2008 році. Статистичний збірник. / За ред. Осауленка О. Г. – Київ: Інформаційно-аналітичне агентство, 2009 – с. 264
- 21 http://dklg.kmu.gov.ua/forest/control/uk/publish/article?art_id=62921&cat_id=32867
- 22 http://dklg.kmu.gov.ua/forest/control/uk/publish/article?art_id=67225&cat_id=65318
- 23 http://dklg.kmu.gov.ua/forest/control/uk/publish/article?art_id=62921&cat_id=32867
- 24 Forestry of Ukraine. /State Committee of Forestry of Ukraine. Kyiv: Eko-inform, 2009. – p. 28
- 25 http://dklg.kmu.gov.ua/forest/control/uk/publish/article;jsessionid=B5BCF763CE39577C9D1D1AAFC53C04EA?art_id=66455&cat_id=32888&mustWords=%E4%E5%F0%E6%EA%EE%EC%EB%B3%F1%E3%EE%F1%EF&searchPublishing=1
- 26 Condition of Forests of the Ukrainian Carpathian Mountains, Environmental Problems and Prospects./ G.Krynytskiy, P. Tretyak. / Ecological Problems of Carpathian Region/ Proceedings of the Shevchenko Scientific Society. Volume XII. Lviv: 2003. – pp. 59-61
- 27 <http://www.kontrakty.com.ua/show/rus/article/45/22200810517.html>
- 28 Кластерний аналіз лісового сектору Карпатського регіону України та рекомендації для кластерного менеджменту. Скорочений звіт 2008. - с. 28
- 29 <http://www.actiondatagroup.com/ru/research/examples/ex7.php3>
- 30 Державний комітет статистики України. Україна у цифрах у 2008 році. Статистичний збірник. / За ред. Осауленка О. Г. – Київ: Інформаційно-аналітичне агентство, 2009 – с. 106
- 31 Державний комітет статистики України. Україна у цифрах у 2008 році. Статистичний збірник. / За ред. Осауленка О. Г. – Київ: Інформаційно-аналітичне агентство, 2009 – с. 106
- 32 The Day. No. 167 (3087), 19 September, 2009
- 33 Подобиці на <http://technles.org.ua/>
- 34 See more details on <http://www.ifer.cz/page/?page=activities>
- 35 <http://mail.menr.gov.ua/publ/bernconven/news/index.html>
- 36 http://www.transparency.org/policy_research/surveys_indices/cpi/2009/cpi_2009_table
- 37 According to the forestry authorities, the price, which is set by the government, is not high (around 5,5 – 6 EUR/cubic meter), and it yield losses to forestry enterprises.
- 38 Корупційні ризики і недоліки законодавчого регулювання лісового господарства України. Центр політико-правових

- реформ. Київ-2009. - http://fleg.org.ua/webfm_send/22
- 39 Regulation on State Committee of Forestry of Ukraine. Approved with Regulation of Cabinet of Ministers of Ukraine No. 883, dated the 27th of June, 2007 - <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=883-2007-%EF>
- 40 Корупційні ризики і недоліки законодавчого регулювання лісового господарства України. Центр політико-правових реформ. Київ-2009. - http://fleg.org.ua/webfm_send/22
- 41 Необхідно зазначити, що це твердження не приймається Держкомлісгоспом.
- 42 Андрій Бобко. Повзуча екологічна диверсія у лісах України. Дзеркало Тижня №4 (379) від 27 січня – 4 лютого 2004 р.
- 43 Лісове господарство України. Державний комітет лісового господарства України. К.: ЕКО-інформ., 2009 – с.16
- 44 Лісове господарство України: стратегія розвитку. / За ред. Юхновського І. Р. К.: Міжвідомча аналітично-консультативна рада з питань розвитку продуктивних сил і виробничих відносин., 2003 – с. 4
- 45 According to State Committee of Forestry of Ukraine, such situation is caused by massive afforestation after the World War II. In the nearest future they expect increase of percentage of mature stands and increase of cutting volumes.
- 46 Лісове господарство України: стратегія розвитку. / За ред. Юхновського І. Р. К.: Міжвідомча аналітично-консультативна рада з питань розвитку продуктивних сил і виробничих відносин., 2003 – с. 4
- 47 Лісове господарство України. Державний комітет лісового господарства України. К.: ЕКО-інформ., 2009 – с. 63
- 48 На думку Держкомлісгоспу, половина лісів України є штучно створеними і потребують посиленого догляду. На даний час лісове господарство України направлено на перехід до принципів наближеного до природи лісівництва, що передбачає природне відновлення, де це є можливим.
- 49 State of Europe's Forests 2007. The MCPFE Report on Sustainable Forest Management in Europe. – p.58 http://www.mcpfe.org/filestore/mcpfe/publications/pdf/state_of_europes_forests_2007.pdf
- 50 У коментарях до цього звіту Держкомлісгосп вважає, що говорити про незаконну заготівлю деревини в Україні некоректно, оскільки мають місце лише поодинокі випадки рубок, а не масштабна незаконна діяльність.
- 51 Водночас на сьогоднішній день для подолання цієї перешкоди зміненою статтею 208 Земельного кодексу України передбачено, що юридичні та фізичні особи звільняються від відшкодування втрат сільськогосподарського виробництва у разі використання земельних ділянок для заліснення деградованих та малопродуктивних земель.
- 52 FERN, 2002. Illegal logging, and the global trade in illegally sourced timber ; a crime against forests and people. April 2002. p. 3.
- 53 <http://www.unece.org/timber/docs/tc-sessions/tc-61/presentations/guertin-paper.pdf>
- 54 <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2341-14>
- 55 <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=v0017700-04>
- 56 http://www.unece.org/timber/docs/sem/2004-1/full-reports/Ukraine_R.pdf
- 57 Лісове господарство України. - К.: Еко-Інформ, 2009. - с. 38.
- 58 http://www.zhitomir.info/news_50259.html
- 59 <http://www.lesovod.org.ua/node/3027>
- 60 www.lesovod.org.ua/node/3027
- 61 Лісове господарство України. - К.: Еко-Інформ, 2009. - с. 16
- 62 Order of Cabinet of Ministers of Ukraine On Payment for Use of Forest Resources, N 174, dated 21.02.2006 - <http://zakon.nau.ua/doc/?code=174-2006-%EF>
- 63 www.fleg.org.ua
- 64 Лісове господарство України: стратегія розвитку. / За ред. Юхновського І. Р. К.: Міжвідомча аналітично-консультативна рада з питань розвитку продуктивних сил і виробничих відносин. – 2003. – с. 11
- 65 <http://www.unece.org/timber/mis/market/market-65/ukraine%20%28English%29.pdf>
- 66 Нормативно-справочные материалы для таксации лесов Украины и Молдавии. Госкомитет СССР по лесному хозяйству, Киев, «Урожай», 1987, стр. 430–465.
- 67 <http://www.dt.ua/3000/3320/45976/>
- 68 <http://woodex.ua/news/wood/3671/>
- 69 <http://woodex.ua/news/wood/3671/>
- 70 <http://woodex.com.ua/news/wood/7005/>
- 71 See ДЗІта МД МБС України ; <http://www.ostro.org/articles/article-76922/> ; «Факты», ICTV, 25.12.2009 ; http://eco-ua.org/index.php?item=articles&sub=6806&d_id=0
- 72 See www.lesovod.org.ua/node/1656 ; rp.mk.ua/2009/12/pish-hani-rejderi-novopetrivki/ ; <http://provinciya.rv.ua/index.php?newsid=4491>
- 73 http://dklg.kmu.gov.ua/forest/control/uk/publish/article?art_id=62921&cat_id=32867
- 74 <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=3852-12>
- 75 Instruction On Order of Approval of Rated Wood Cuttings. Approved by Order of Ministry of Protection of Natural Environment of Ukraine No. 38 on 05.02.2007
- 76 Порядок видачі спеціальних дозволів на використання лісових ресурсів //Постанова Кабінету Міністрів України від 23.05.2007 № 761 від 23.05.2007
- 77 Order for Special Use of Forest Resources. Adopted by Order of Cabinet of Ministers of Ukraine No. 761, dated 23 May 2007.
- 78 Annual Report of Ministry for Emergencies of Ukraine. http://www.mns.gov.ua/annual_report/2009/2_3_2008.pdf
- 79 Temporary Order of Issuance of Certificate on Origin of Wood and Sawn-wood, made of it for Export Operations. <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1260-2005-%EF>
- 80 Regulation of Cabinet of Minister of Ukraine No. 1090-p, dated 16 September, 2009, On Approval of Conception of Creation of State System for Electronic Accounting of Timber. <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1090-2009-%F0> and <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1408-2009-%F0>
- 81 www.wz.lviv.ua/pages.php?atid=71920

РЕГІОНАЛЬНИЙ ЕКОЛОГІЧНИЙ ЦЕНТР ЦЕНТРАЛЬНОЇ ТА СХІДНОЇ ЄВРОПИ (РЕЦ) — це міжнародна організація, завданням якої є допомога у розв'язанні проблем довкілля. Центр виконує це завдання шляхом налагодження співпраці між органами влади, неурядовими організаціями, підприємцями та іншими зацікавленими особами, шляхом підтримання вільного обміну інформацією та участі громадськості у прийнятті екологічних рішень.

РЕЦ було засновано в 1990 році Сполученими Штатами, Європейською Комісією та Угорщиною. Сьогодні РЕЦ працює на основі статуту, підписаного з більш як 30 учасниками. Головний офіс РЕЦ знаходиться в м. Шентендре (Угорщина), також працюють відділення в 17 країнах, а саме в: Албанії, Болгарії, Боснії і Герцеговині, Естонії, Латвії, Литві, Колишній югославській республіці Македонії, Польщі, Румунії, Сербії, Словаччині, Словенії, Туреччині, Угорщині, Хорватії, Чеській Республіці і Чорногорії.

РЕЦ активно бере участь в ключових глобальних, регіональних і місцевих процесах та робить свій вклад у пошук рішень проблем довкілля та сталого розвитку в межах своєї мережі в країні та поза нею, передаючи традиційні знання і досвід іншим країнам та регіонам.

На даний час РЕЦ фінансують Європейська Комісія і уряди Албанії, Австрії, Бельгії, Болгарії, Боснії і Герцеговини, Естонії, Іспанії, Італії, Латвії, Колишньої югославської республіки Македонія, Мальти, Нідерландів, Німеччини, Норвегії, Об'єднаного Королівства, Польщі, Сербії, Словаччини, Словенії, Сполучених Штатів Америки, Угорщини, Фінляндії, Хорватії, Чеської Республіки, Чорногорії, Швейцарії, Швеції і Японії, а також інші міжурядові і приватні інституції.